

INFO

Foreningen af Interne Revisorer

Nummer 50 | April 2012 | 15. årgang

INFOs redaktion:**Ansvarshavende redaktør:**

Koncernrevisionschef Poul-Erik Winther

☎ 35 47 78 97

E-mail: abrpwe@almbrand.dk

Alm. Brand

Øvrig redaktion:

Afdelingsdirektør Lars Geisler

☎ 44 55 93 08

E-mail: lage@nykredit.dk

Nykredit

Fuldmægtig Tina D. Larsen

☎ 33 95 15 33

E-mail: tdl@fm.dk

Finansministeriet

Head of Quality Assurance and Development Lars Maagaard

☎ 33 33 15 48

E-mail: lars.maagaard@nordea.com

Nordea

Revisionschef Louise Claudi Nørregaard

☎ 33 74 80 13

E-mail: lcn@pension.dk

PensionDanmark

Deputy Chief Audit Executive Birgitte R. Svenningsen

☎ 39 77 41 30

E-mail: bsv@saxobank.com

Saxo Bank

Senior Manager Per Ventzel

☎ 45 12 27 70

E-mail: per.ventzel@danskebank.dk

Danske Bank

Næste nummer

INFO 51 udkommer i september 2012.

Tryk: Rosendahls-Schultz Grafisk, Albertslund.

ISSN: 1903-7333 (Trykt version).

ISSN: 1903-7341 (Elektronisk version).

Indlæg til INFO

Artikler i INFO påskønnes med en vingave.

Forsidefoto: Ole Svenningsen

Redaktionens adresse:

Alm. Brand A/S

Foreningen af Interne Revisorer (IIA)

Att: Koncernrevisionschef Poul-Erik Winther

Midtermolen 7

2100 København Ø.

Synspunkter, der kommer til udtryk i medlemsbladet, behøver ikke nødvendigvis at svare til bestyrelsens opfattelse eller være udtryk for foreningens officielle standpunkt.

Indhold

Leder.....	4
Nyt fra bestyrelsen.....	5

Artikler

Uddannelsesaktiviteter.....	6
Den europæiske nedsmeltning – hvor er vi, og hvor er vi på vej hen?.....	7
Stil skarpt på værdiskabelse og værdibeskyttelse - Håndtering af krisen i Eurozonen	12
Intern revisions rolle i forhold til revisionsudvalget.....	13
Opdatering vedrørende nye og ændrede IFRS'er og fortolkningsbidrag mv.....	16
Internal audit ~ Key Performance Indicators: thinking about adding value and avoiding over analysis ...	22
Kursusanmeldelse: "Top Twenty Critical Security Controls" - Implementering og revision i dybden.....	25
Indsendelse af årsrapporter bliver digital	28
Nye medlemmer i IIA fra 1.12.2011 – 1.04.2012.....	29
"Bagsmækken".....	30

Besøg foreningens hjemmeside:
www.iaa.dk

Leder

*Af revisionschef
Claus Okholm, Nykredit*

Tid til forandringer

EU-kommissionen forventes inden for 1-2 år at vedtage en forordning for revision af børsnoterede, finansielle- og offentlige virksomheder, såkaldte PIE kunder. Der er tale om den mest bindende form for regulering på tværs af medlemsstater – uden gennemløb af en normal dansk lovgivningsproces, og med omgående effekt fra vedtagelse i EU.

Hovedemner i udkast til PIE-forordning omfatter firmarotation af den eksterne revisor, forbud mod ikke-revisionsydelse, udvidelse af revisionspåtegningen samt skærpede krav til revisionskomité. Disse emner vil forventeligt også få betydning for den interne revisor.

Krav om firmarotation indebærer, at revisionsfirmaet maksimalt kan betjene kunden i 6 år – dog 9 år hvis joint audit (2-revisor systemet). Der forventes en 4 års cooling off for revisionsfirmaet og fortsat 7 års partnerrotation – nu med 3 års cooling off. Krav om firmarotation vil medføre hyppigere udbudsrunder af den eksterne revisionsopgave, som er ressourcekrævende for både revisionsfirmaet og kunden, og vil ofte involvere den interne revisor.

Forbud mod ikke-revisionsydelse indebærer, at disse opgaver maksimalt må udgøre 10 % af honoraret til ekstern revision. I dag er der tradition for, at disse opgaver har et større omfang, idet det er effektivt for virksomheden at anvende den daglige revisor til løsning af disse opgaver. Fremover skal virksomheden anvende specialister fra andre revisionsfirmaer, konsulenter eller den interne revisor.

Kravene til revisionspåtegningen indebærer bl.a., at revisionsmetodik skal beskrives med angivelse af, hvor stor en del af balancen der er direkte ”verificeret”, og hvor meget revisor har baseret sig på systemtest. Endvidere skal væsent-

lighedskriterium for revisionen angives samt hvilke mangler i intern kontrol, der er fundet under revisionen. Endelig skal revisor identificere områder, hvor risikoen for væsentlige fejl er størst, herunder vigtige regnskabsmæssige skøn og usikkerheder ved måling. Revisionspåtegningen må maksimalt udgøre 4 sider eller 10.000 anslag. Der er tale om en betydelig udvidelse af den nuværende revisionspåtegning, og dette vil naturligvis give anledning til at vurdere praksis for den interne revisionspåtegning.

De skærpede krav til revisionskomité indebærer bl.a., at minimum 2 medlemmer skal være ”kyndige” inden for revision og regnskabsvæsen samt inden for den relevante sektor. Med de betydelige udfordringer som den finansielle sektor har haft med at finde 1 kyndigt medlem til revisionskomiteen, vil dette nye krav ikke blive nemmere at opfylde.

EU-kommissionens forventede forordning for revision af PIE kunder vil således på en række områder medføre betydelige ændringer for den eksterne og interne revisorbranche. Foreningen af Interne Revisorer holder generalforsamling torsdag den 31. maj. I den forbindelse vil jeg fratræde som foreningens formand og udtræde af bestyrelsen. Jeg har været med i mange år tilbage fra tiden i Revisionschefkredsen og efterfølgende i Foreningen af Interne Revisorer. Nu er det tid til nye kræfter. Det har været en lærerig og rigtig spændende periode med mange gode oplevelser, og det har været en fornøjelse med de mange gode relationer til foreningens medlemmer. Tak for den flotte opbakning. Som virksomhed vil Nykredit fortsætte med at engagere sig i foreningens udvikling med kandidater til både bestyrelse og udvalg. Som forening og branche står vi stærkere, når vi er sammen.

I dette nummer af INFO er der spændende artikler om meget relevante emner. Bl.a. kan nævnes, ”Den europæiske nedsmeltning – hvor er vi, og hvor er vi på vej hen?” af cheføkonom Jacob Graven, Sydbank, ”Intern revisions rolle i forhold til revisionsudvalget” af partner Brian Christiansen og director Johan Bogentoft, begge fra PwC, samt ”Internal Audit – Key Performance Indicators” af director James C Paterson, Risk & Assurance Insights Ltd.

Rigtig god læselyst !

Nyt fra bestyrelsen

*Af koncernrevisionschef
Poul-Erik Winther, Alm. Brand*

Bestyrelsen har drøftet årets afholdte og planlagte kursusaktiviteter. Det kan konstateres, at det kniber med tilmeldinger til de hjemtagne kurser. I forlængelse heraf blev det drøftet, om kursusudbuddet i tilstrækkelig grad adresserer medlemmernes ønsker og behov.

Udvalgene lægger et stort arbejde i at målrette kurserne til medlemmernes behov. Der skal lyde en stor opfordring til, at alle medlemmer aktivt medvirker til at komme med input til kursusmateriale, der har betydning for bl.a. arbejdsopgaverne, samt personlig og faglig udvikling. CIA-certificerede revisorer og statsautoriserede revisorer skal have 120 kursustimer i en 3-årig periode, men interne revisorer, der ikke er underlagt et formelt krav, må også påregne at skulle efteruddanne sig i det niveau for vedvarende at være ajour.

Det kan desværre konstateres, at mødedisciplinen ved de afholdte gå-hjem-møder igen er stærkt faldende. Bestyrelsen overvejer derfor indførelse af udeblivelsesgebyr.

Arbejdet omkring erklæringer i revisionsbekendtgørelsen pågår fortsat. Senest er der modtaget et omfattende forslagsmateriale fra FSR vedr. revisionsbekendtgørelsen. Dette skal drøftes på møde i udvalget i Finanstilsynet efter påske.

Med hensyn til Solvency II og regelsættet omkring ”Internal audit function” har der netop været afholdt møde med deltagelse af Finanstilsynet samt medlemmer fra gruppe 9 omkring status på udformning af dansk regelsæt. Der var en god dialog herom og der er aftalt et videre samarbejdsforløb.

Uddannelsesaktiviteter

Nu er foråret her, og alt sprudler af energi. Blomsterne spirer frem, og bøgen springer snart ud. Bjerne begynder snart at være flittige.

Foreningens uddannelsesudvalg har også været flittig og ladet sig inspirere af alt den energi, som foråret byder på, og lavet et omfattende uddannelsesprogram for den reserverende del af foråret og efteråret.

Som altid findes datoer og emner for gå-hjem-møder, kurser og konferencer på foreningens hjemmeside www.iaa.dk under rubrikken "Uddannelse", hvor tilmelding til arrangementerne også foretages. Nedenfor er fremhævet nogle tilfældigt udvalgte aktiviteter, men listen er lang, så det er bestemt værd at foretage et besøg på foreningens hjemmeside.

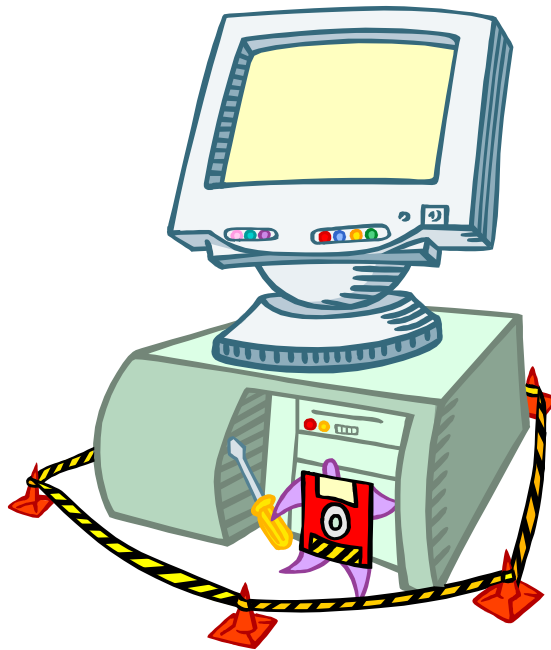
IIA Årskonference

30.-31. maj 2012

Temaet for foreningens årskonference dette år er risikostyring, og mon ikke den lille mand på grenen her kunne have gavn af at lære lidt mere om risikostyring. Virksomhedernes risikostyring er i hvert fald noget, som den interne revision bør tage højde for i planlægningen og udførelsen af revisionsopgaverne, hvorfor risikostyring er relevant for de fleste interne revisorer. Foreningen håber derfor også på rekorddeltagelse ved årskonferencen.

Programmet byder bl.a. på risikostyring – set med bestyrelsens øjne ved Henning Christophersen, Metroselskabet, risikostyring i en datacentral – set med direktionens øjne ved Lene Weldum Bankdata og risikostyring i finansielle virksomheder i en krisetid – 2. line of defence ved Birger Krøgh Nielsen, Jyske Bank.

Konferencen afholdes på Vingsted Hotel og konferencenter.

Sikkerhed og Revision 2012

6.-7. september 2012

Traditionen tro afholder IIA i samarbejde med FSR og ISACA konferencen Sikkerhed og Revision i begyndelsen af september. I skrevne stund er temaet for konferencen ikke endeligt fastlagt, men et godt gæt er, at der vil blive fokuseret på de risici, som udviklingen inden for it medfører. Et emne, som altid er aktuelt for interne revisorer, som udfører risk-based audit.

Som tidligere år vil der være foredragsholdere fra både ind- og udlandet. Tilmelding til konferencen sker via FSR.

Quick Impact Audits

13.-14. september 2012

Quick Impact Audits er et af de nye begreber inden for revisionsfaget. Foreningen har haft held med at arrangere et kursus herom i samarbejde med MIS Training. På kurset vil det blive gennemgået, hvordan den interne revision kan maximere sin værdi for virksomheden gennem udførelse af Quick Impact Audits – på det rette tidspunkt og ved hjælp af de rette metoder.

Dette kursus er et ”must” for de mange interne revisorer, som i øjeblikket på grund af den finansielle krise udfordres til at øge effektiviteten og produktiviteten.

Den europæiske nedsmeltning – hvor er vi, og hvor er vi på vej hen?

Af cheføkonom Jacob Graven, Sydbank

I slutningen af 2011 stod verdensøkonomien billedligt talt og stirrede ned i afgrunden. Gældskrisen i eurozonen eskalerede og truede med at sprænge hele eurosamarbejdet. Et eurosammenbrud ville uundgåeligt udløse en ny dyb finansiell og økonomisk krise, som mange frygtede kunne blive endnu værre end den, der ramte i 2008. Heldigvis ser situationen i dag betydeligt bedre ud. Panikken på de finansielle markeder er forsvundet, og eurosamarbejdet er trådt nogle vigtige skridt væk fra afgrundens rand.

Mens vi alle kan tørre sveden af panden og glæde os over, at katastrofen blev afværget, er der mange spørgsmål der melder sig. Hvordan kunne det gå så galt? Hvad var det, der afværgede katastrofen? Og er euroen nu endegyldigt reddet, eller er sammenbruddet kun blevet udskudt? Det vil vi i det følgende give vores bud på.

Konstruktionen

Mange spekulerer på, om det var en grundlæggende fejlkonstruktion, der bragte eurosamarbejdet på sammenbruddets rand. For at svare på det, må man først gå tilbage i tiden og se på, hvordan euroen blev dannet, og hvilket regelsæt, den har fungeret under.

Euroen så dagens lys i elektronisk form den 1. januar 1999 og afløste i 11 EU-lande den nationale valuta. Dermed opgav medlemslandene deres selvstændige pengepolitik, idet valutakurserne uigenkaldeligt blev låst fast, og den pengepolitiske rente fremover ville blive fastsat af Den Europæiske Centralbank (ECB). Fysiske eurosedler og mønter fulgte den 1. januar 2002. Danmark, Sverige og Storbritannien valgte selv i første omgang at stå uden for euroen, mens Grækenland som det eneste af de dengang 15 EU-lande blev nægtet optagelse, fordi landet ikke opfyldte kriterierne. Grækenland blev optaget som det 12. euroland 1. januar 2002, selv om landet på

mange måder havde en svagere økonomi end de øvrige euro-lande. Det skulle senere vise sig at være en skæbnesvanger beslutning. Flere nye EU-lande har siden sluttet sig til den fælles mønt, der i dag deles af 17 lande.

For at kvalificere sig til at deltage i euroen skulle de enkelte lande opfylde de såkaldte konvergenskriterier, der bl.a. fastlagde, at den offentlige bruttogæld højst måtte være 60 procent af BNP og det offentlige underskud højst 3 procent af BNP. Især gældskriteriet var dog vanskeligt at opfylde for mange af landene. Faktisk var det kun Luxembourg, der opfyldte kriteriet i 1998, mens især Italien skilte sig negativt ud med en gæld, der var mere end dobbelt så stor som tilladt. Man besluttede derfor at gradbøje kriterierne, så det var tilstrækkeligt, hvis gælden blot var faldende. Også det skulle senere vise sig at være en skæbnesvanger beslutning.

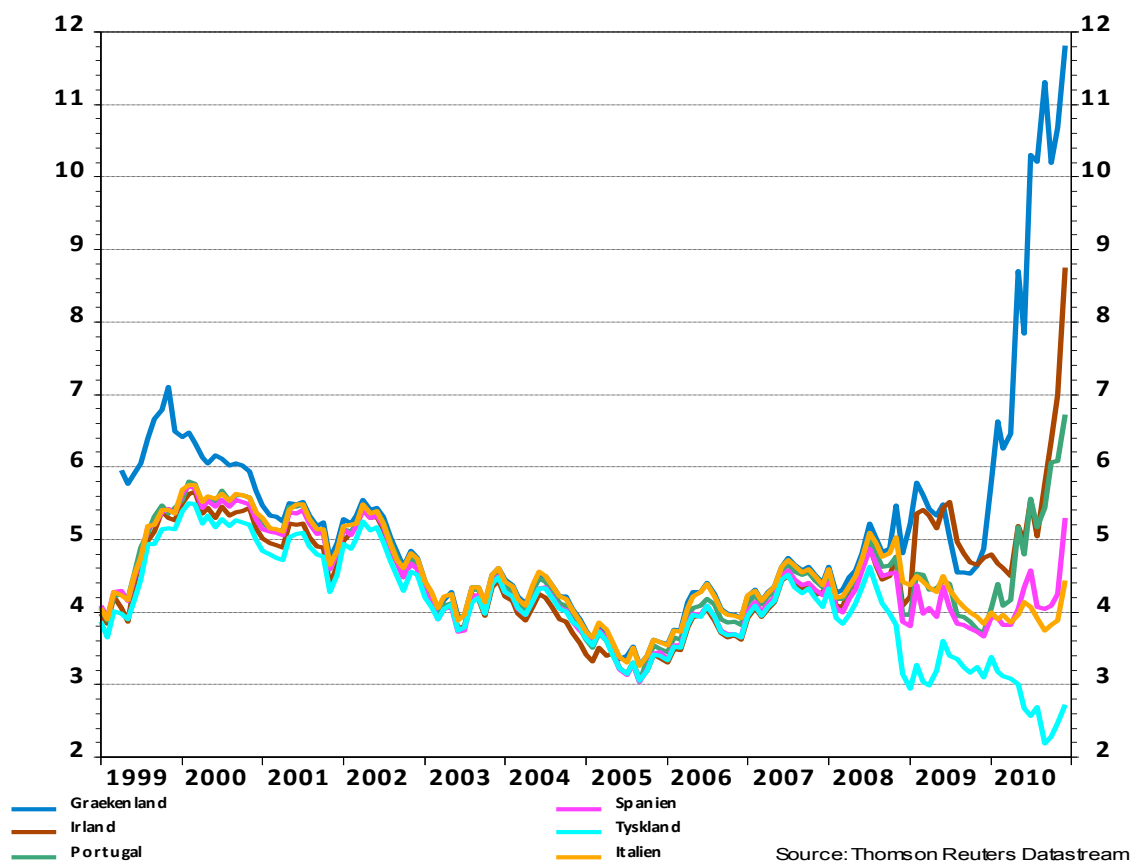
De enkelte EU-lande havde selv ansvaret for at måle og indrapportere de relevante økonomiske nøgletal. Også denne konstruktion med stor national autonomi skulle senere vise sig at være skæbnesvanger.

For at sikre sig, at reglerne også blev overholdt, når et land først var blevet optaget i euroen, blev der lavet et bødesystem, så lande der ikke overholdt kriterierne kunne straffes med en bøde. Bødesystemet blev brugt over for Portugal, da landets offentlige underskud i 2001 oversteg de maksimalt tilladte 3 procent. I de følgende år kom store lande som Tyskland og Frankrig også på kant med underskudskriteriet. Under tysk og fransk pres besluttede EU-lederne endnu engang at gradbøje kriterierne, så et stort offentligt underskud godt kunne accepteres under særlige omstændigheder. I de følgende år undgik en række lande bøder på den baggrund, selv om deres offentlige underskud var for stort. Også den beslutning skulle senere vise sig at blive skæbnesvanger.

Erfaringerne

I det store hele fungerede eurosamarbejdet – i hvert fald på overfladen – godt frem til finanskrisen ramte i efteråret 2008. Trods landenes forskellige økonomiske situation og udvikling, var obligationsrenterne i landene stort set ens, jf. figur 1. Et spejlbillede af, at investorerne anså risikoen for tab på selv de svageste eurolandes obligationer for meget lille. Da

Figur 1. 10-årig statsobligationsrente, procent

Source: Thomson Reuters Datastream

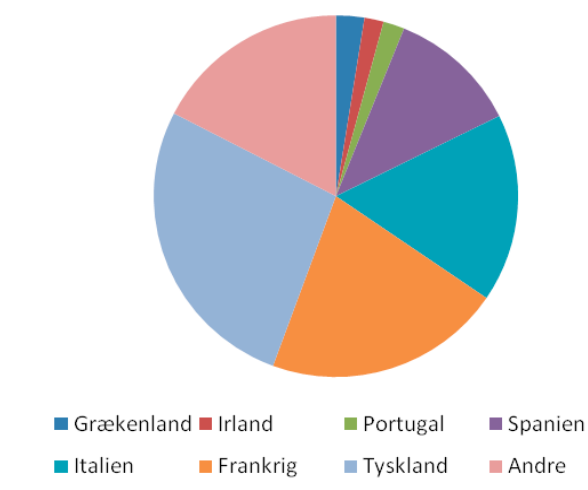
finanskrisen ramte, stod det hurtigt klart, at de offentlige finanser blev forværret dramatisk i de fleste eurolande. Med de nye lempelige regler for underskud over 3 procent af BNP, havde landene intet incitament til at stramme den økonomiske politik for at begrænse underskuddet. Investorerne begyndte derfor at stille sig selv det hidtil utænkelige spørgsmål, om nogle af eurolandene styrede mod en statsbankerot og evt. også exit fra eurozonen. Forskellen mellem obligationsrenterne i de enkelte lande blev udvidet, så renterne i landene med de svageste økonomier steg.

Udviklingen blev dog først for alvor kritisk, da den nytiltrådte græske regering i slutningen af 2009 meddelte, at det offentlige underskud var langt større, end den tidligere regering havde sagt. Investorernes tillid til Grækenland styrtdykkede, da det nu pludselig viste sig, at landets gældsproblemer var langt værre end hidtil antaget. Mistilliden blev endnu større, da en nærmere gennemgang af de græske statistikker viste, at det græske statistikbureau i en lang årrække mere eller mindre bevidst havde pyntet på tallene for det offentlige underskud og gæld. Realiteten var, at Grækenland på intet tidspunkt havde haft et offentligt underskud på under 3 procent af BNP. Investorerne begyndte at frygte, at også andre eurolande havde økonomiske skeletter i skabene.

Investorerne mistillid var nu så stor, at de ikke længere ville købe græske statsobligationer. Resultatet var, at de græske obligationsrenter eksploderede, jf. figur 1. Da det var nødvendigt for Grækenland at låne nye penge for at betale af på gammel gæld, var Grækenland i realiteten på randen af en statsbankerot. For at afværge en truende statsbankerot måtte eurolandene give nødlån til først Grækenland og sidenhen Irland og Portugal. Til gengæld skulle landene leve op til skrappe krav for den økonomiske politik og den økonomiske udvikling. Ud over at redde de enkelte lande var formålet med nødlånene at undgå, at investorernes mistillid skulle brede sig til andre eurolande. Især ville det være kritisk, hvis Spanien og Italien blev ramt af mistillid. På grund af deres størrelse, jf. figur 2, ville de i praksis være umulige at redde med nødlån fra de andre eurolande. I løbet af sommeren 2011 stod det klart, at taktikken var mislykkedes. Investorernes tillid til Spanien og Italien dykkede, og obligationsrenterne i begge lande steg til kritisk høje niveauer.

Panikken steg, og EU-lederne kæmpede febrilsk for at finde en løsning, der kunne redde eurokonstruktionen fra sammenbrud. I både Grækenland og Italien faldt de demokratisk valgte regeringer og blev erstattet af teknokratiske regeringer

Figur 2. Andel af eurozonens økonomi

med tidligere EU-topfolk i spidsen. I alle de gældsplagede lande blev den økonomiske politik strammet voldsomt for at nedbringe de offentlige underskud, og der blev igangsat upopulære reformer af blandt andet pensionssystemerne. Panikken blandt investorerne lod sig dog ikke stoppe. Den eneste politiske løsning ville være at lade eurolandene hæfte solidarisk for hinandens gæld. En sådan løsning var dog helt uspiselig for Tyskland og de øvrige stærke økonomier i eurosamarbejdet. Simpelthen fordi tyskerne ikke ville skrive en blankocheck til de gældsplagede lande, når landene fortsat selv kunne styre finanspolitikken og dermed potentielt gældsætte sig på tyskernes regning.

Dermed nåede man ind til problemets kerne. I realiteten havde det eksisterende regelsæt for eurosamarbejdet spillet fallit. Man måtte erkende, at for at en valutaunion med fælles pengepolitik skal fungere i praksis og være langtidsholdbar, skal der være en betydelig grad af finanspolitisk samordning. Det eksisterende regelsæt havde vist sig at være for løst, eller i hvert fald var det blevet forvalt for løst.

Ændringerne

I erkendelse af, at der var begået alvorlige fejl både i konstruktionen af euroen og i den efterfølgende forvaltning af reglerne, måtte hele regelsættet revideres. Nogle af de vigtigste ændringer er lavet netop på de områder, hvor man tidligere havde truffet skæbnesvangre beslutninger, der viste sig at give problemer. Det gælder blandt andet:

- Strammere regler for det offentlige underskud. Ud over at det faktiske underskud ikke må overstige 3 procent af BNP, må underskuddet korrigeret for konjunktursituationen fremover højst være 0,5 procent af BNP.

- Kravene skal skrives ind i landenes nationale lovgivning, så der automatisk kommer sanktioner til lande, der overtræder reglerne.
- En bredere overvågning af EU-landenes økonomier, så de ikke som hidtil kun skal måles på offentligt underskud og gæld samt inflation, men også på fx konkurrenceevne, eksportudvikling og privat gældsætning.
- Mere kontrol af landenes økonomiske statistikker.

Med dette nye regelsæt - den såkaldte finanspagt - har man taget et skridt hen imod en økonomisk union med tættere finanspolitisk samordning eurolandene imellem.

Redningen

Det nye regelsæt for eurozonen var dog ikke nok til at stoppe panikken i det finansielle system. Det nye regelsæt blev primært set som et forsøg på at undgå en fremtidig krise i euro-samarbejdet. Derimod gjorde de nye regler intet for at løse den nuværende og helt akutte krise. Politikerne måtte sande, at de ikke havde den politiske vilje til at løse krisen her og nu ved at hæfte for hinandens gæld. I stedet spillede politikerne bolden over til Den Europæiske Centralbank (ECB).

Her hev den netop tiltrådte ECB-direktør, italieneren Mario Draghi, en kanin op af hatten. Bankerne i eurozonen fik

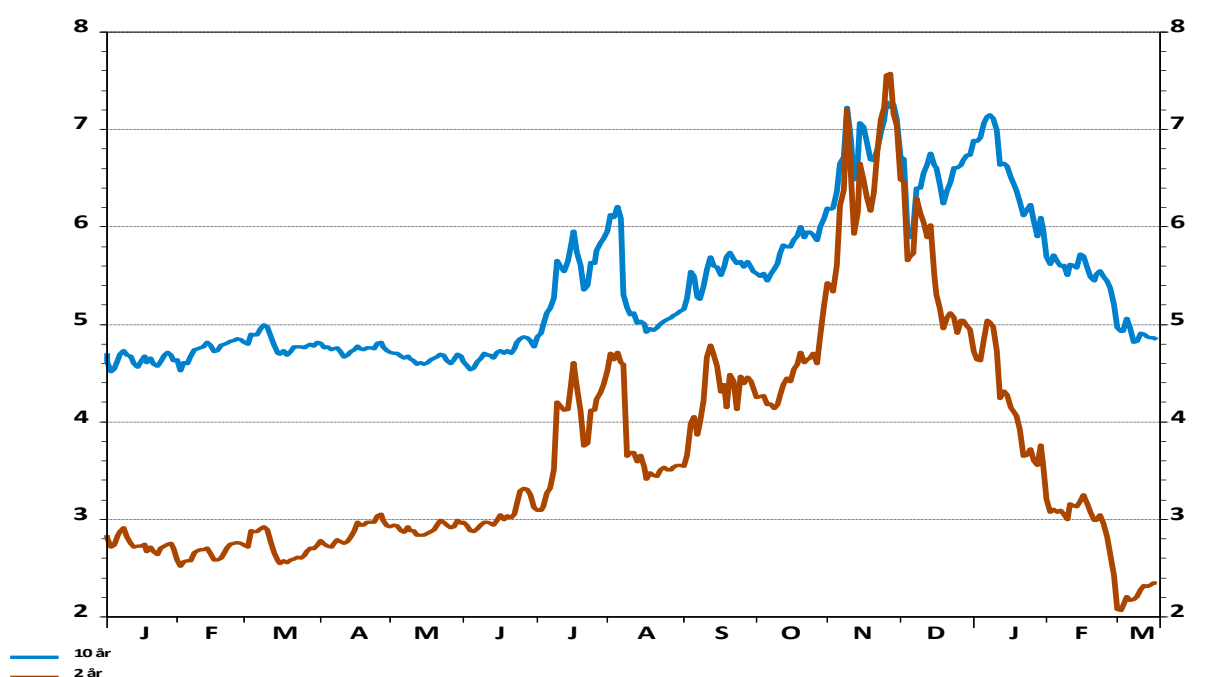
mulighed for at låne ubegrænset i centralbanken i op til tre år til en rente på kun 1 procent. Ad to omgange i december og februar lånte bankerne over 1.000 milliarder euro hos ECB. Pengeudpumpningen virkede som en pengemaskine til bankerne, der fik mulighed for at låne billigt i ECB og købe eksempelvis spanske og italienske statsobligationer med en langt højere effektiv rente for pengene. Effekten på obligationsrenterne udeblev ikke. Fra toppen i november er de italienske obligationsrenter faldet med over fem procentpoint for 2-årige obligationer og over 2 procentpoint for 10-årige obligationer, jf. figur 3. I Spanien har rentefaldet været næsten lige så stort. Med det dramatiske rentefald er eurosamarbejdet trådt et par vigtige skridt væk fra afgrunden, og panikken i det finansielle system er forsvundet. Det er den primære årsag til, at aktiemarkedet har haft en særdeles positiv start på 2012.

Udfordringen

Nu hvor panikken i det finansielle system er forsvundet, kan de politiske ledere i Europa få tid og ro til at gennemføre tiltag, der endegyldigt skal overvinde gældskrisen. Om det vil lykkes er dog fortsat et åbent spørgsmål.

I første omgang er der fundet en foreløbig løsning omkring Grækenland. For at barbære godt 100 milliarder euro af den

Figur 3. Statsobligationsrente, Italien, procent, perioden 2011 + 1Q2012

Source: Thomson Reuters Datastream

græske statsgæld, har alle investorer med græske statsobligationer måttet tage et tab på knap 80 procent. Til gengæld vil eurolandene give Grækenland et nyt lån på 130 milliarder euro over de kommende år. Det er dog højst tvivlsomt, om politikerne og befolkningen kan og vil leve op til de skrappe krav, eurolandene har stillet, for at Grækenland løbende får udbetalt de næste rater af nødlånet. Lever grækerne ikke op til kravene, vil eurolandene sandsynligvis smække kassen i over for Grækenland, der så må forlade eurosamarbejdet. I givet fald kan det igen få investorernes mistillid til andre gældsplagede lande til at stige.

Også de andre gældsplagede lande skal nu have tid til at gennemføre alle de offentlige besparelser og reformer, som skal nedbringe de offentlige underskud og på længere sigt sikre højere økonomisk vækst. Det kan blive vanskeligt, da tiltagene på kort sigt uundgåeligt vil forstærke den økonomiske krise i landene og derfor er folkeligt upopulære.

Endelig skal finanspagten vedtages i alle eurolandenes nationale parlamenter. I flere af landene kan det blive vanskeligt.

Udsigterne

Gældskrisen vil uundgåeligt også i det kommende år hænge som en møllesten om halsen på økonomien i de gældsplagede lande, som vil hænge fast i krisen med negativ økonomisk vækst og stigende arbejdsløshed. I bedste fald kan landene kæmpe sig igennem krisen og på 2-3 års sigt begynde at se lys for enden af tunnelen. Men vejen vil uden tvivl være belagt med forhindringer, der i perioder kan få gældskrisen og uroen på de finansielle markeder til at blusse op. I værste fald snubler et eller flere af landene undervejs. Hvis Spanien eller Italien bliver trukket med i faldet, kan panikken igen brede sig, så eurosamarbejdet på ny bliver presset ud mod afgrunden.

Med finanspagten har man forsøgt at gøre eurosamarbejdet langtidsholdbart, så man undgår fremtidige kriser. Idéen omkring en større finanspolitisk samordning landene imellem er helt rigtig, da det er en nødvendighed for at få en valutaunion til at fungere i praksis på længere sigt. Om de nye regler er tilstrækkelige er dog usikkert. Meget vil afhænge af, om man fremover formår at følge reglerne, eller om reglerne igen bliver gradbøjet undervejs.

Den danske forbindelse

Danmark er ikke med i eurosamarbejdet og har heller ikke været ramt af mistillid fra investorerne på samme måde som

de gældsplagede eurolande. Tilmed udgør eksporten til de gældsplagede eurolande kun omkring 6 procent af den samlede danske eksport. Nogen vil derfor måske tænke, at gældskrisen i eurozonen ikke kommer os ved. Intet kan være mere forkert. Den danske krone er gennem fastkurspolitikken knyttet tæt til euroen, og eurozonen aftager omkring halvdelen af den danske eksport. Den økonomiske udvikling i eurozonen har derfor særdeles stor betydning for dansk økonomi. Da gældskrisen ikke bare er en krise i de gældsplagede lande, men er en livstruende krise for hele eurosamarbejdet, er det helt afgørende for dansk økonomi, hvordan gældskrisen og eurosamarbejdet udvikler sig. Hvis gældskrisen igen eskalere og i værste fald får eurosamarbejdet til at kollapse, vil det uden tvivl udløse en dyb finansiell og økonomisk krise, som også vil ramme hårdt i Danmark.

Vi kan derfor også i Danmark glæde os over, at situationen omkring gældskrisen i eurozonen i dag ser betydeligt bedre ud end i slutningen af 2011. Det vil dog være helt naivt at tro, at gældskrisen allerede er løst. Store udfordringer venter forude, og med de gældsplagede lande i økonomisk bakgear også i det kommende år, vil dansk økonomi næppe opleve mere end et svagt og ujævnt opsving.

Redaktionen er afsluttet 20. marts 2012.

Stil skarpt på værdiskabelse og værdibeskyttelse - Håndtering af krisen i Eurozonen

Finansielle virksomheder bør lægge en plan for, hvad der skal ske i tilfælde af eurozonens opløsning, og hvordan virksomheden beskyttes mod en sådan risiko. Tilsvarende gælder, hvis vi havner i en større gældskrise. Læs her, hvordan ledelsen bør håndtere denne udfordring.

Af statsautoriseret revisor Steen Gellert-Kristensen, Deloitte.

Det nye normale

Over de seneste måneder er holdningen i markedet til et muligt kollaps af euroen gået fra "stort set umuligt" til "ikke utænkeligt". Virksomheder bør overveje at udarbejde beredskabsplaner, i tilfælde af at eurozonen kollapser. God risikostyring handler om at tage højde for alvorlige scenarier, selvom de her og nu ikke virker sandsynlige.

Virksomheder med forbindelse til eurozonelandene bør være særligt opmærksomme. Effekten for virksomhederne kan være væsentlig. Selv en vedvarende og stigende bankkrise, uden at eurosamarbejdet opløses, kan have betydelige konsekvenser for virksomhederne.

Mange virksomheder lader ikke til at være forberedt på eller overhovedet forstå krisens omfang, hvilket er meget overraskende, eftersom finanskrisen nu lader til at være det nye normale. Lukker man øjnene for krisen, eller er usikkerheden simpelthen for stor til, at virksomhederne kan forberede sig på det ukendte.

Som minimum bør alle virksomheder have en plan, der dækker:

- Bevidsthed: forstå, hvad der står på spil.
- Beredskab: tag de nødvendige forholdsregler nu.
- Modstandsdygtighed: sørg for at have en beredskabsplan på plads i forhold til risici, der ikke kan afdækkes.

Bevidsthed

Den potentielle effekt for forholdet til centrale samarbejdspartnere, kreditrisiko, likviditet og finansiel risikostyring kan være betydelig.

Kreditrisiko Europæiske banker bliver efterhånden mere og mere pressede, fordi deres sædvanlige finansieringsmarked forsvinder. Der sker en udvikling fra valutarisiko til kreditrisiko, hvilket også gælder for samhandelspartnerne. Dette kan kræve en restrukturering af balancerne. Samtidig øges risiciene i virksomhedernes værdikæder, og virksomhederne er derfor nødt til at forberede sig på den risiko, at én af deres samarbejdspartnere misligholder sine forpligtelser. Konsekvensen rangerer fra tab af tilgodehavender og derivatpositioner til at miste vigtige underleverandører og kunder til virksomhedens produkter.

Valutarisiko Risikoen for, at nogle lande enten vælger at forlade euroen, eller at valutaen simpelthen ender med helt at forsvinde ud af billedet, kræver et hovedeftersyn af valutastyringen. Dels med fokus på den direkte valutarisiko, dels med fokus på valutarestriktioner og andre forhold, der kan være konsekvenser af en voldsom devaluering, der er relateret til, at et land forlader euroen.

De mulige resultater er varierende og komplicerede, og for tiden er der da også flere spørgsmål, end der er svar. Dog er erfaringen, at jo større troen på euroens kollaps er, jo større volatilitet forventes der i markedet. Det er derfor nødvendigt for virksomhederne, som minimum, at forstå de potentielle risici og minimere eksponeringen, hvor det er muligt.

Beredskab og overlevelse

Krisen i eurozonen giver mange udfordringer, men også muligheder for de virksomheder, der er ordentligt forberedt. Alle virksomheder er påvirket af den økonomiske usikkerhed, der hersker for tiden, men de mest sandsynlige vindere er de virksomheder, der har overvejet de mulige konsekvenser, har taget højde for dem i deres planlægning og er klar til at foretage meningsfyldt intervention, i tilfælde af at et land måtte vælge at forlade euroen.

Risikoanalyse

Første skridt er at vurdere, hvordan et lands udtræden af euroen kan risikere at påvirke virksomheden. Den indirekte påvirkning via bankmarkedet er også vigtig at have for øje. Dette kunne være som resultat af de tidligere beskrevne kredit- eller valutarisici eller driftspåvirkning grundet problemer

med vigtige leverancer eller ændringer i efterspørgslen. At arbejde med mulige konsekvenser og analyser i worst case-scenarier vil gøre det muligt for virksomheden at forstå konsekvenser og risici. Dette giver ledelsen en fleksibel tilgang til planlægning og sørger for, at virksomheden hele tiden er et skridt foran.

Beredskabsplanlægning

Næste skridt er at udvikle scenariospecifikke indsats- og beredskabsplaner, der skal være med til at håndtere væsentlige risici, samt at etablere en handlingsplan. Der skal udarbejdes en praktisk plan, der omhandler disse scenarier, samt opstilles konkrete operationelle planer, der kan bringes i anvendelse, hvis skaden opstår. Men der skal også træffes beslutning om, hvad der skal gøres for at minimere skaden, hvis begivenheden indtræder.

Beredskabstest

En ting er at have en plan på papiret, noget helt andet er at være sikker på, at den virker. Så snart planen er udarbejdet, bør den være genstand for en grundig simuleringsøvelse, der er designet til at afprøve scenariet fra ende til anden. På den måde vil planen blive gjort mere solid.

Intern revisions rolle i forhold til revisionsudvalget

Af Brian Christiansen, Partner og Johan Bogentoft, Director begge fra PwC.

Intern revisor rollen har aldrig været vigtigere. Den globale økonomiske usikkerhed har rettet alles øjne på selskabernes økonomi og i særdeleshed de økonomiske oplysninger selskaberne giver til deres interessenter. Men hvad har vi erfaret er det der skal til for at få et godt og værdiskabende samarbejde mellem revisionsudvalg og intern revision, der er til gavn for både selskabet og dets interessenter?

For at kunne besvare spørgsmålet skal vi først have klarlagt hvad revisionsudvalgets rolle er og hvilke dele af udvalgets ansvar IR bidrager, kan understøtte.

Tekstboks 1

Revisions udvalgets opgaver er jf. Anbefalingerne for god selskabsledelse, at

1. overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen
2. **overvåge om virksomhedens interne kontrolsystem, eventuel intern revision og risikostyrings-systemer fungerer effektivt**
3. overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet m.v.
4. overvåge og kontrollere revisors uafhængighed, jf. Revisorlovens § 24, herunder særlig leveringen af yderligere tjenesteydelser til virksomheden.
5. indstille valg af revisor til det øverste ledelsesorgan
6. overvåge andre emner

Komiteen for god selskabsledelse har på deres hjemmeside¹ oplyste de opgaver revisionsudvalget bør dække. Opgaverne

¹ <http://www.corporategovernance.dk/graphics/Corporategovernance/Revisionsudvalg.pdf>

er mange og de fleste er klart defineret. Særligt punkt 2 overvåge om virksomhedens interne kontrolsystem, eventuel ”intern revision og risikostyringssystemer fungerer effektivt” kan give anledning til tolkning. Hvor bredt definerer virksomhederne ”internt kontrolsystem” og ”risikostyringssystemer”? For mange af anbefalingerne, er en intern revision en god leverandør af viden og ekstra øjne i organisationen, som revisionsudvalget kan få viden fra.

Interne kontroller og risikostyringssystemer har i manges forståelse af de to begreber, at gøre med den finansielle del af virksomhederne. Begreberne bør i denne sammenhæng tolkes væsentlig bredere således at de dækker hele virksomheden; Finansielle risici (både dem relateret til årsrapporten men også øvrige finansielle risici fx cash management), operationelle risici og compliance risici. Vi oplever en række virksomheder, hvor revisionsudvalgets opgaver alene omfatter de finansielle risici, men ser også flere og flere virksomheder, hvor områder som etik og corporate governance compliance, falder ind under ansvarsområderne.

Intern revisions rolle er defineret af IIA, se tekstboks 2. Et vigtigt element i definitionen er, at intern revision er uafhængig, dvs. at intern revision rapporterer direkte bestyrelsen. Dialogen og linket til revisionsudvalget er grundlæggende for at intern revisions funktionen er en succes.

Tekstboks 2

The Institute of Internal Auditors (IIA) definerer intern revision således:

Internal Auditing is an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes.

Vi har alle på et tidspunkt erfaret, at kommunikation ikke altid er let og at budskaber skaber forventninger hos andre som ikke var intentionen. Det er derfor nødvendigt med et klart audit charter, således at der ikke skabes tvivl om intern revisions beføjelser og omfanget af revisionen. Klare retningslinjer mellem revisionsudvalget og intern revision, og revisionsudvalgets godkendelse af intern revisions revisionsplan er gode forudsætninger for, at eventuelle forventnings gabs

undgås. Derudover er det vigtigt at intern revisions beføjelser og funktion er kommunikeret til organisationen.

Revisionsplanens omfang danner grundlag for de overordnede forventninger revisionsudvalget bør have til indholdet af rapporteringen. Revisionsplanen bør tage udgangspunkt i risikobilledet af virksomheden eller de dele heraf som i henhold til audit charter er en del af intern revisions ansvarsområde og beføjelser.

Der er en lang række forhold der bør være til stede for, at få det maksimale ud af samarbejdet med revisionsudvalget. PwC sparer med en lang række danske virksomheder omkring hvorledes virksomhederne får et samarbejde etableret mellem revisionsudvalget og intern revision, hvor begge parter får mest muligt ud af samarbejdet. Vi har nedenfor oplyst nogle af de forhold som vi har oplevet kan skabe et godt samarbejde:

Intern revisions rollefunktion og bemanning. I nogle virksomheder udfører intern revision alene arbejder med fokus på processerne omkring de finansielle risici. I andre virksomheder vurderer og tester Intern Revision også operationelle og compliance risici. For at intern revision succesfuldt kan påtage sig denne bredere rolle er det vigtigt at team sammensætningen er korrekt, således at kompetencer og forståelse for ikke-finansielle risici er tilstede i intern revision. Intern revisor vil i sagens natur ikke have den samme viden som linie ledelsen, men kan fx stadig udfordre processer, sikre forankring af kontroller og validere kontrollerne.

Klar definition af intern revision rolle i informationsflowet. Revisionsudvalget er ikke nødvendigvis det eneste etablerede bestyrelsesudvalg og der kan være andre udvalg hvor intern revisions viden er brugbar, men også viden der kan være relevant for intern revision. Informationsflowet i forhold til bestyrelsesudvalgene og rolle fordelingen bør også afklares i audit charteren. Der bør i tillæg også være klare retningslinier for hvad der skal kommunikeres direkte til selskabets ledelse, de bestyrelsesnedsatte udvalg henholdsvis den samlede bestyrelse.

Rapporteringen bør være skriftlig. Rapporteringen bør være skriftlig og relevante forhold skal indeholdes i henhold til foruddefinerede væsentlighedsniveauer inkluderes. Ofte drøfter den intern revisionschef og formanden for revisionsudvalget løbende en række forhold. Væsentlige forhold

herfra bør også medtages i rapporteringen til udvalget, da ansvaret er hele udvalgets og i sidste ende er hele bestyrelsens ansvar.

Timing. Meget væsentlige forhold bør rapporteres når de opdages, også selv om der er etableret en løbende dialog mellem revisionsudvalg og intern revision. De fleste revisions udvalg holder 3-4 årlige møder, men det kan være nødvendigt med hyppigere dialog således, at der ikke ved væsentlige sager går flere måneder før forholdet kommer til revisionsudvalgets kendskab. I tillæg bør revisionsudvalget have mulighed for løbende at kunne stille spørgsmål til og påvirke intern revisions arbejde.

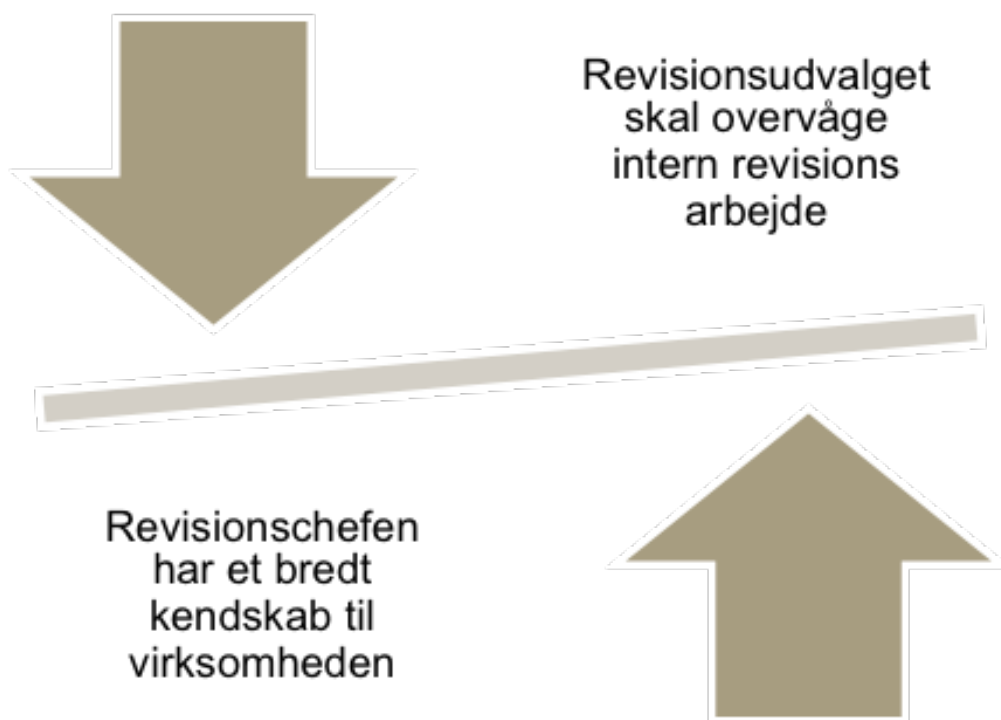
Afreportering. Bestyrelsesmedlemmer modtager ofte store mængder af materiale forud for møderne og formen og indholdet af det intern revision ønsker at formidle skal derfor skæres til således at væsentlige forhold medtages i en form der er let tilgængelig. Der bør udarbejdes et godt summary af intern revisions konklusioner, f.eks. i form af en revisions protokol, der opsummerer de væsentligste konklusioner entydigt og som kan anvendes som beslutnings grundlag. Som tillæg til dokumentet kan der vedlægges rapporter og notater, som forklarer de enkelte konklusioner i dybden og giver ud-

valgsmedlemmet mulighed for at undersøge forholdet nærmere såfremt det ønskes.

Revisionschefen fungerer som sekretær i revisionsudvalget. I takt med en stigende mængde information og kompleksitet i reguleringen vælger flere og flere revisionsudvalg, at revisionschefen også er udvalgets sekretær. Konstellationen har både sine fordele og ulemper; intern revision har ofte et bredt kendskab til hele eller en lang række af organisationens forskellige processer og et tværgående indblik i den samlet forretning. Såfremt revisionschefen udfylder sekretær rollen er det vigtigt, at revisionschefen har en forståelse for rollen og accepterer rammerne, således at det eksempelvis stadig er CFO der præsenterer årsrapporten og sekretæren bør alene understøtte revisionsudvalget i behandlingen, hvor de anmoder herom.

Revisionsudvalgets rolle er jf. Anbefalingerne for god selskabsledelse (tekstboks 1, punkt 2) også at overvåge intern revision. Agerer revisionschefen sekretær er revisionschefen indirekte med til at evaluere sit eget arbejde, og det er selvkært ikke hensigten. Dette løses i praksis ved at revisionschefen forlader rummet, når forhold af sådan eller lignende karakter behandles.

Figur 1: Fordel og ulempe ved revisionschefen som sekretær for revisionsudvalget

Kilde: Egen tilvirkning.

Opdatering vedrørende nye og ændrede IFRS'er og fortolkningsbidrag mv.

Af statsautoriseret revisor
Henrik Grønnegaard, Deloitte

Med regnskabsaflæggelserne for 2011 vel overstået er det igen blevet relevant at kigge fremad. Denne artikel indeholder en omtale af vedtagne og foreslåede internationale regnskabsstandarder (IFRS'er) og fortolkningsbidrag (IFRIC'er), som de ser ud i begyndelsen af marts 2012. Artiklen giver en overordnet beskrivelse af de vedtagne standarder og ændringer til standarder mv., der træder i kraft med virkning for regnskabsåret 2012 og senere. Derudover giver artiklen

afslutningsvis et overblik over de projekter, som International Accounting Standards Board (IASB) p.t. arbejder med. Der kan findes mere information om de nye og ændrede standarder mv. på henholdsvis www.iasb.org og www.iasplus.com.

Nedenstående oversigt giver et overblik over vedtagne standarder og fortolkningsbidrag med reference til de afsnit i artiklen, der omtaler de enkelte standarder mv.

Standarder og fortolkningsbidrag	Ikrafttræden	EU-godkendt	Afsnit
Vedtagne standarder mv., der træder i kraft med virkning for regnskabsår 2012			
Ændret IAS 12 , Income Taxes – Recovery of underlying assets	1.1.2012	Nej	1.1
Ændret IFRS 1 , First-time Adoption of International Financial Reporting Standards - Severe Hyperinflation and Removal of Fixed Dates for First-time Adopters	1.7.2011	Nej	1.2
Ændret IFRS 7 , Financial Instruments: Disclosures - Enhancing disclosures about transfers of financial assets	1.7.2011	Ja	1.3
Vedtagne standarder mv., der træder i kraft med virkning for regnskabsår 2013 eller senere			
Ændret IAS 1 , Presentation of Financial Statements - Presentation of Items of Other Comprehensive Income	1.7.2012	Nej	2.1
Ændret IAS 19 , Employee Benefits -	1.1.2013	Nej	2.2
IFRS 10 , Consolidated Financial Statements *	1.1.2013	Nej	2.3
IFRS 11 , Joint Arrangements *	1.1.2013	Nej	2.3
IFRS 12 , Disclosures of Interests in Other Entities *	1.1.2013	Nej	2.3
Ændret IAS 27 , Separate Financial Statements *	1.1.2013	Nej	2.3
Ændret IAS 28 , Investments in Associates and Joint Ventures *	1.1.2013	Nej	2.3
IFRS 13 , Fair Value Measurement	1.1.2013	Nej	2.4
IFRIC 20 , Stripping Costs in the Production Phase of a Surface Mine	1.1.2013	Nej	2.5
Ændret IFRS 7 , Financial Instruments: Disclosures og ændret IAS 32 , Financial Instruments: Presentation - Offsetting Financial Assets and Financial Liabilities	1.1.2013 og 1.1.2014	og Nej	2.6**
IFRS 9 , Financial Instruments – Classification and Measurements	1.1.2015	Nej	2.7**
Udkast til standarder og fortolkningsbidrag, diskussionsoplæg mv. **			
IASB's arbejdsplan for igangværende og kommende projekter	-	-	-

* Samlet pakke vedrørende konsolidering, indregning og måling af investeringer i virksomheder og oplysninger herom.

** Bringes i INFO nr. 51

1. Vedtagne standarder mv., der træder i kraft med virkning for regnskabsår 2012

Dette afsnit omhandler vedtagne standarder og fortolkningsbidrag, der træder i kraft med virkning for regnskabsår 2012 (kalenderårsregnskaber). 2012 bliver et relativt stille år målt på antallet af nye standarder og fortolkningsbidrag, der træder i kraft.

1.1 Ændret IAS 12, Income Taxes – Deferred tax: Recovery of Underlying Assets (1.1.2012)

Ændringerne til IAS 12 vedrører grundlaget for opgørelsen af udskudt skat for investeringsejendomme, der måles til dagsværdi.

IAS 12 foreskriver, at den skattemæssige værdi af et aktiv skal opgøres på basis af virksomhedens planlagte anvendelse af aktivet og de dertil knyttede skatteregler. For investeringsejendomme, der måles til dagsværdi, kan det være vanskeligt at vurdere, om genindvinding vil ske gennem brug af aktivet eller ved salg, hvilket har medført en uensartet praksis blandt virksomhederne. Ændringen af IAS 12 fastslår, at det fremover skal antages, at investeringsejendomme, der måles til dagsværdi jf. IAS 40, Investment Property, udelukkende genindvindes ved salg. Antagelsen kan dog afkræftes, hvis investeringsejendommen er afskrivningsberettiget, og virksomhedens forretningsmodel går ud på at genindvinde investeringsejendommens værdi over tid ved brug af ejendommen til udlejning frem for ved salg.

Ændringen betyder blandt andet, at virksomheder, der måler investeringsejendomme til dagsværdi jf. IAS 40, skal opgøre den skattemæssige værdi ved beregningen af udskudt skat ud fra hvilken værdi af ejendommen, der ville indgå i en ejendomsavanceopgørelse efter ejendomsavancebeskatningsloven, medmindre virksomheden kan afkræfte antagelsen om genindvinding ved salg.

Ændringerne træder i kraft for regnskabsår, der begynder den 1. januar 2012 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt, dog ikke før ændringerne er godkendt af EU.

1.2 Ændret IFRS 1, First-time Adoption of International Financial Reporting Standards - Severe Hyperinflation and Removal of Fixed Dates for First-time Adopters (1.7.2011)

IFRS 1 vedrører som bekendt reglerne ved overgang til regnskabsaflæggelse efter IFRS og er således alene relevant for virksomheder, der ikke allerede aflægger årsregnskab efter IFRS.

Ændringerne medfører yderligere lempelser og vejledning for virksomheder, hvis funktionelle valuta har været eller er ramt af hyperinflation. Derudover medfører ændringerne, at en række undtagelser gældende fra angivne specifikke datoer ændres til at gælde fra ”datoen for overgang til IFRS”.

Ændringerne træder i kraft for regnskabsår, der begynder 1. juli 2011 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt, dog ikke før ændringerne er godkendt af EU.

1.3 Ændret IFRS 7, Financial Instruments: Disclosures - Enhancing disclosures about transfers of financial assets (1.7.2011)

Ændringen til IFRS 7 skærper oplysningskravene ved overdragelse af finansielle aktiver til tredjepart. Formålet med ændringen er at skabe større gennemsigtighed med hensyn til de risici, der er forbundet med transaktioner, hvor et finansielt aktiv overdrages, men hvor overdrageren fortsat er eksponeret i forhold til det overførte finansielle aktiv (*continuing involvement*), fx hvis virksomheden bibeholder nogle af de kontraktlige rettigheder eller forpligtelser forbundet med aktivet, eller hvis den opnår nye kontraktlige rettigheder eller forpligtelser vedrørende aktivet.

Ændringen indeholder også nye oplysningskrav vedrørende overdragelse af finansielle aktiver, som ikke er jævnt fordelt over perioden, fx når overdragelserne sker tæt på balance-dagen. Formålet er her at skabe gennemsigtighed med hensyn til transaktioner, der kan være foretaget for at ”pynte” på regnskaberne (*window dressing*). Her skal man fx oplyse, hvornår i perioden den større overdragelsesaktivitet har fundet sted, indregnede tab eller gevinster samt det samlede provenu.

For samtlige overdragne finansielle aktiver, hvor virksomheden fortsat har en eksponering, skal der gives oplysninger i en særskilt note i årsregnskabet. Dette gælder, uanset om aktivet indregnes i balancen eller ej. Oplysninger skal gives i den periode, hvor aktivet overdrages, og skal medtages, så længe virksomheden fortsat har en eksponering i forhold til det overdragne finansielle aktiv.

Ændringerne træder i kraft for regnskabsår, der begynder den 1. juli 2011 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt. Ændringen er godkendt af EU.

2. Vedtagne standarder og fortolkningsbidrag, der træder i kraft med virkning for regnskabsår 2013 eller senere

I dette afsnit er omtalt nye og ændrede standarder og fortolkningsbidrag, der træder i kraft med virkning for regnskabsår 2013 eller senere.

2.1 Ændret IAS 1, Presentation of Financial Statements - Presentation of Items of Other Comprehensive Income (1.7.2012)

IASB udsendte i juni 2011 ændringer til IAS 1. Efter ændringen skal poster, der er præsenteret under anden totalindkomst, grupperes ud fra, om de efterfølgende recirkuleres (*recycling*) fra "anden totalindkomst" til "resultatopgørelsen" (fx valutakursregulering af udenlandske dattervirksomheder) eller ej (fx opskrivning af materielle anlægsaktiver).

Hvis posterne i "anden totalindkomst" præsenteres før skat, hvilket er valgfrit, skal skatten fordeles på poster, der henholdsvis recirkuleres og ikke recirkuleres.

Standarden ændrer betegnelsen "Totalindkomstopgørelse" til "Resultatopgørelse og anden totalindkomst". Det er dog fortsat tilladt at anvende en anden overskrift i årsregnskabet, fx "Totalindkomstopgørelse".

Ændringerne træder i kraft for regnskabsår, der begynder den 1. juli 2012 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt, men ikke før ændringerne er godkendt af EU.

2.2 Ændret IAS 19, Employee Benefits (1.1.2013)

Ændringerne til IAS 19, *Employee Benefits*, forbedrer bestemmelserne om indregning, præsentation og oplysninger vedrørende ydelsesbaserede pensionsordninger samt indregning af fratrædelsesgodtgørelse. Måling af ydelsesbaserede pensionsordninger og regnskabsmæssig behandling af bidragsbaserede pensionsordninger er ikke ændret.

De væsentligste ændringer til IAS 19 er:

- Alle ændringer i den forventede pensionsforpligtelse og i pensionsordningens aktiver skal straks indregnes i balancen. Dermed fjernes den nuværende mulighed for at udskyde indregning af visse gevinster eller tab (den såkaldte korridormetode). Ændringen kan få betydning for virksomhedens nøgletal og dermed for eksempelvis overholdelse af lånebetingelser (covenants) samt muligheden for udbyttebetalinger mv.
- Valgmulighederne for præsentation af gevinster og tab fjernes, hvilket øger sammenligneligheden mellem virksomhederne. Endvidere skelnes der fremover mere klart mellem

de forskellige omkostninger og reguleringer, der opstår i forbindelse med ydelsesbaserede pensionsordninger, og gives anvisninger til, hvordan disse skal klassificeres i resultatopgørelse og anden totalindkomst.

- Oplysningskravene udvides, herunder vedrørende pensionsordningernes karakteristika og de med ordningerne forbundne risici.
- Den regnskabsmæssige behandling af fratrædelsesgodtgørelse ændres, og der skelnes mellem godtgørelse udbetalt for udført arbejde og godtgørelse udbetalt i forbindelse med fratrædelse. Fratrædelsesgodtgørelse skal fremover indregnes på det tidligste tidspunkt af det tidspunkt, hvor virksomheden ikke kan trække tilbuddet om fratrædelsesgodtgørelse tilbage og tidspunktet for indregning af tilknyttede hensatte forpligtelser til omstrukturering, jf. IAS 37.

Ændringerne træder i kraft for regnskabsår, der begynder den 1. januar 2013 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt, i princippet dog ikke før ændringerne er godkendt af EU. Ændringerne skal med få undtagelser implementeres med tilbagevirkende kraft.

2.3 IFRS 10, Consolidated Financial Statements m.fl. – "pakke" med fem nye og reviderede standarder (1.1.2013)

IASB udsendte i maj 2011 en samlet pakke med fem nye, reviderede standarder, der omhandler regnskabsmæssig behandling af konsolidering, joint ventures og oplysning om involvering i andre virksomheder.

Nedenfor følger en kort opsummering af de fem nye, reviderede standarder. De pågældende standarder er alle tæt forbundne og skal derfor ses i sammenhæng, jf. nedenstående oversigt.

Standarderne træder alle i kraft med virkning for regnskabsår, der begynder 1. januar 2013 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt, men i Europa kan standarderne dog ikke anvendes, før de er godkendt af EU, hvilket endnu ikke er sket. Førtidsimplementering af en af standarderne forudsætter, at de øvrige fire standarder i "pakken" implementeres samtidig. Det vil dog være muligt at indarbejde oplysningskravene i IFRS 12 i årsregnskaberne før tid, uden at der derved teknisk set bliver tale om førtidig implementering af IFRS 12.

2.3.1 IFRS 10, Consolidated Financial Statements (1.1.2013)

IFRS 10 erstatter afsnittet om koncernregnskaber i den nuværende IAS 27, Consolidated and Separate Financial State-

Koncernregnskab

IFRS 10 – Konsolidering/koncernregnskaber

IFRS 11 – Fælles ledede arrangementer

IAS 28 - Investering i associerede og fælles ledede virksomheder

IFRS 12 - Oplysning om involvering i andre virksomheder

Separat regnskab (moderselskabsregnskab)

IAS 27 – Separate regnskaber

© 2011 Deloitte

ments, og SIC-12, Consolidation – Special Purpose Entities. Der er på visse punkter tale om væsentlige ændringer i retningslinjerne for vurdering af hvorvidt det foreligger bestemmende indflydelse, ligesom den nye standard indeholder væsentligt mere vejledning til afgørelse af, om der er tale om bestemmende indflydelse (kontrol) på en anden virksomhed eller ej. IFRS 10 fastlægger endvidere principperne for udarbejdelse og præsentation af koncernregnskab, når der er tale om bestemmende indflydelse på en eller flere andre virksomheder (dattervirksomheder).

Standarden kræver konsolidering af alle enheder, som den regnskabsafslæggende virksomhed har bestemmende indflydelse på, uanset arten af investeringen. Det vil sige, at kravet gælder, uanset om den anden virksomhed kontrolleres via stemmeret eller via andre kontraktforhold, sådan som det fx kan gøre sig gældende ved involvering i Special Purpose Entities (SPE'er).

Ifølge IFRS 10 anses en investor for at have bestemmende indflydelse på en anden virksomhed, når denne har:

1. bestemmende indflydelse på virksomheden (kontrol),
2. mulighed for eller ret til at modtage variabelt afkast fra virksomheden, og
3. mulighed for at anvende den bestemmende indflydelse til at påvirke størrelsen af afkastet.

IFRS 10 giver bl.a. vejledning om, hvordan kontrol jf. ovenfor fortolkes i tilfælde, hvor:

- a) stemmerettigheder e.l. giver en investor bestemmende indflydelse, herunder tilfælde, hvor investor ikke har stemmeflertallet, og tilfælde, hvor der er tale om potentielle stemmerettigheder
- b) en virksomhed er konstrueret således, at stemmerettighederne ikke er afgørende for, hvem der har bestemmende indflydelse på virksomheden, fx hvis stemmerettighederne alene vedrører administrative opgaver, mens de pågældende aktiviteter styres via kontraktlige aftaler
- c) der er tale om agentforhold.

Hvis de faktiske omstændigheder og forhold indikerer, at der er sket ændringer i et eller flere af de tre elementer i kontroldefinitionen ovenfor, skal investor revurdere, om der er tale om bestemmende indflydelse.

Bemærk i øvrigt, at IASB i september 2011 har udsendt udkastet ED/2011/4 Investment Entities, hvori det foreslås, at virksomheder, der opfylder nogle forholdsvis restriktive kriterier for "investeringsvirksomhed", skal undlade konsolidering af dattervirksomhederne og i stedet for indregne og måle kapitalandelene til dagsværdi over resultatopgørelsen.

2.3.2 IFRS 11, Joint Arrangements (1.1.2013)

IFRS 11 indeholder nye regnskabskrav for fælles ledede arrangementer (joint arrangements). IFRS 11 erstatter IAS 31, Interests in Joint Ventures, og SIC-13, Jointly Controlled Entities – Non-Monetary Contributions by Venturers. Bemærk, at begrebet Joint Ventures i IFRS 11 anvendes som betegnelse for fælles kontrollerede virksomheder, hvor det i IAS 31 var en fællesbetegnelse for alle typer fælleskontrollerede arrangementer.

Med IFRS 11 afskaffes muligheden for at anvende pro rata-konsolidering i koncernregnskabet for fælles kontrollerede virksomheder (joint ventures). Fremover skal disse indregnes efter indre værdis metode. Derudover afskaffes begrebet "fælles kontrollerede aktiver". I IFRS 11 skelnes der alene mellem fælles kontrollerede aktiviteter (joint operations) og fælles kontrollerede virksomheder (joint ventures).

IFRS 11 skal anvendes på alle fælles ledede arrangementer. Fælles ledede arrangementer er arrangementer, hvor to eller flere deltagere har fælles bestemmende indflydelse/fælles kontrol. Fælles bestemmende indflydelse er defineret som den kontraktligt aftalte deling af bestemmende indflydelse, som alene foreligger, når beslutninger om relevante aktiviteter, der har væsentlig indvirkning på afkastet, kræver enstemmighed blandt de parter, der har delt den bestemmende indflydelse.

IFRS 11 inddeler de fælles ledede arrangementer i to kategorier, som er afgørende for den regnskabsmæssige behandling:

Kategori	Definition	Regnskabsmæssig behandling
Fælles kontrollerede aktiviteter (joint operations)	Et fælles arrangement, hvor deltagerne investorerne har ret til en forholdsmæssig andel af de enkelte aktiver og forpligtelser i arrangementet.	Aktiver og forpligtelser og dermed forbundne indtægter og omkostninger indregnes og måles i forhold til andelen i arrangementet og i o.m. de IFRS'er, der gælder for de pågældende aktiver, forpligtelser, indtægter og omkostninger.
Fælles kontrollerede virksomheder (joint ventures)	Et joint venture er et arrangement, hvor joint venture-deltagerne har ret til en forholdsmæssig andel af nettoaktiverne i arrangementet.	Investeringen skal indregnes og regnskabsmæssigt behandles efter den indre værdis metode i o.m. IAS 28, Investments in Associates and Joint Ventures, medmindre virksomheden er undtaget herfra, jf. IAS 28.

Ifølge IFRS 11 skal den fælles kontrollerede virksomhed være etableret som en selvstændig enhed, fx et selskab, før den kan klassificeres som et joint venture, men selv når der er tale om en selvstændig enhed, skal virksomheden ud fra de konkrete omstændigheder vurdere, hvorvidt der er tale om en fælles kontrolleret aktivitet (joint operation) eller en fælles kontrolleret virksomhed (joint venture).

2.3.3 IFRS 12, Disclosures of Involvement with Other Entities (1.1.2013)

IFRS 12 indeholder oplysningskrav vedrørende virksomheder, som konsolideres, og de, der ikke konsolideres, men som den regnskabsafslæggende virksomhed er involveret

i. Formålet med IFRS 12 er at kræve oplysninger, der gør det muligt for regnskabsbrugerne at vurdere grundlaget for bestemmende indflydelse, eventuelle begrænsninger vedrørende konsoliderede aktiver og forpligtelser, de risici, der er forbundet med deltagelse i ikke-konsoliderede virksomheder, samt eventuelle minoritetsinteressers involvering i de konsoliderede virksomheders aktiviteter.

Med IFRS 12 harmoniseres kravene til oplysninger i koncernregnskabet med hensyn til dattervirksomheder, fælles kontrollerede virksomheder, associerede virksomheder og ikke-konsoliderede enheder, og kravene samles i én regnskabsstandard.

IFRS 12 indeholder krav om, at virksomheden skal give oplysninger, der gør det muligt for regnskabsbrugere at vurdere de risici, der er forbundet med virksomhedens interesser i andre virksomheder, og arten heraf, og den indvirkning, disse interesser har på virksomhedens finansielle stilling, resultatet af dens aktiviteter og dens pengestrømme.

2.3.4 IAS 27 (2011), *Separate Financial Statements* (1.1.2013)

Bestemmelserne om regnskabsmæssig behandling af investeringer i dattervirksomheder, fælles ledede virksomheder og associerede virksomheder (herunder oplysningskrav) i en modervirksomheds separate regnskab forbliver uændret i den reviderede IAS 27. I moderselskabsregnskabet skal sådanne kapitalandele indregnes til kostpris eller i overensstemmelse med IAS 39 (IFRS 9, Financial Instruments, når denne træder i kraft).

Bestemmelserne i IAS 27 om udarbejdelse og præsentation af koncernregnskab erstattes af IFRS 10.

2.3.5 IAS 28(2011), *Investments in Associates and Joint Ventures* (1.1.2013)

IAS 28 konsekvensrettes som følge af udsendelsen af IFRS 10-12. I IAS 28 angives det, hvordan kapitalandele i associerede virksomheder skal behandles regnskabsmæssigt i koncernregnskabet, og der opstilles regler for anvendelse af den indre værdis metode på såvel associerede virksomheder som fælles ledede virksomheder.

Virksomheden skal anvende IFRS 11 til at fastlægge, hvilken type fælles ledet arrangement der er investeret i, jf. ovenfor. Er det et joint venture, skal investeringen indregnes efter den indre værdis metode i overensstemmelse med IAS 28 (2011), medmindre den er undtaget herfra, jf. undtagelsesbestemmelsen i IAS 28 for venturekapitalorganisationer mv.

I nedenstående oversigt beskrives den regnskabsmæssige behandling af investeringer i associerede virksomheder og joint ventures i forskellige typer regnskaber:

	Årsregnskab for virksomhed, der ikke har dattervirksomheder	Koncernregnskab	Separat regnskab (moderselskabsregnskab)
Regnskabsmæssig behandling	Indre værdis metode	Indre værdis metode	Kostpris eller dagsværdi, jf. IAS 39 / IFRS 9

2.4 IFRS 13, *Fair Value Measurement* (1.1.2013)

IASB udsendte i maj 2011 IFRS 13, hvorved vejledningen om måling af dagsværdi i de enkelte IFRS'er samles i én, enkelt standard. IFRS 13 sikrer hermed en ensartet definition af dagsværdi på tværs af de øvrige standarder samt ensartet vejledning og oplysningskrav om måling til dagsværdi.

IFRS 13 finder, med få undtagelser, anvendelse på de transaktioner eller forhold, hvor IFRS i dag kræver eller tillader henholdsvis dagsværdimåling og oplysning herom. Der stilles ikke krav om yderligere dagsværdimålinger udover det, der allerede kræves eller tillades efter IFRS i dag.

Dagsværdi defineres som den pris, der kan opnås ved at sælge et aktiv, eller som skal betales for at overdrage en forpligtelse, i en almindelig transaktion mellem markedsdeltagere (også benævnt "exit price").

Dagsværdi er en markedsbaseret måling og ikke en virksomhedsspecifik måling. Virksomheden anvender således de forudsætninger, som markedsdeltagere ville gøre brug af til at fastsætte prisen på et aktiv eller en forpligtelse ud fra eksisterende markedsforhold, herunder forudsætninger vedrørende risici. En virksomheds hensigt med at eje aktivet eller afvikle forpligtelsen er således ikke relevant, når dagsværdien måles.

For at opnå en korrekt dagsværdimåling skal følgende fastlægges:

- a) Det aktiv eller forpligtelse, der skal måles til dagsværdi.
- b) For et ikke-finansielt aktiv, den "bedste anvendelse" af aktivet (highest and best use), og om aktivet bruges sammen med andre aktiver eller alene. Ved vurdering af "bedste anvendelse" skal virksomheden overveje, om brugen af aktivet er lovlig samt fysisk og økonomisk mulig.
- c) Det primære (eller mest fordelagtige) marked (principal or most advantageous market), hvorpå en transaktion med aktivet eller forpligtelsen ville finde sted.
- d) De(n) forudsætning(er), som en markedsdeltager ville bruge til at fastsætte prisen på aktivet eller forpligtelsen.

Det primære marked er det marked, der har det højeste aktivitetsniveau og største transaktionsmængde i forhold til aktivitet/forpligtelsen. Findes der ikke et sådant, anvendes det mest fordelagtige marked, som er det marked, hvor virksomheden vil kunne opnå den mest fordelagtige pris.

IFRS 13 kræver en række kvantitative og kvalitative oplysninger om dagsværdimåling. Mange af disse oplysninger er relateret til følgende tre niveauer for måling af dagsværdi (dagsværdihierarkiet) ud fra, hvilken type input der indgår i værdiansættelsen:

- Niveau 1: Noterede priser i et aktivt marked for samme type instrument.
- Niveau 2: Noterede priser i et aktivt marked for lignende aktiver eller forpligtelser eller andre værdiansættelsesmetoder, hvor alle væsentlige input er baseret på observerbare markedsdata.
- Niveau 3: Værdiansættelsesmetoder, hvor eventuelle væsentlige input ikke er baseret på observerbare markedsdata.

Et aktiv eller en forpligtelse indplaceres i sin helhed i et af de tre niveauer baseret på det laveste niveau af input, der er væsentlig for målingen.

Tilsvarende oplysningskrav jf. ovenstående hierarki kræves allerede i dag for finansielle instrumenter, jf. IFRS 7, men IFRS 13 udvider oplysningskravene til at gælde for alle aktiver og forpligtelser, der er omfattet af IFRS 13, herunder investeringsejendomme o.l.

2.5 IFRIC 20, Stripping Costs in the Production Phase of a Surface Mine (1.1.2013)

IFRS Interpretations Committee (IFRIC), som er IASB's fortolkningskomite, udsendte i oktober 2011 en ny fortolkning, IFRIC 20, Stripping Costs in the Production Phase of a Surface Mine. Fortolkningen omhandler regnskabsmæssig behandling af omkostninger til at fjerne fx overliggende jord i forbindelse med åbne miner for at få adgang til forekomster af mineralmalm (*stripping costs*).

IFRIC 20 gælder for regnskabsår, der begynder 1. januar 2013 eller senere. Tidligere anvendelse er tilladt – i Europa dog ikke før ændringerne er godkendt af EU.

2. halvdel af artiklen bringes i INFO nr. 51

Internal audit ~ Key Performance Indicators: thinking about adding value and avoiding over analysis

Af director James C Paterson,
Risk & Assurance Insights Ltd

IIA standard 2000 states: "The Chief Audit Executive (CAE) must effectively manage the internal audit activity to ensure it adds value to the organization." It goes on to say that IA: "adds value to the organization when it provides objective and relevant assurance, and contributes to the effectiveness and efficiency of governance, risk management, and control processes".

Whilst these statements are helpful, we are left with a number of important questions:

- i) how do we define "adds value" in practical terms, and which of IA's activities add more value than others?
- ii) how do we take into account the views of key stakeholders in relation to "adds value" (which may help IA determine which activities are most important) and
- iii) how can the question of what adds value inform the KPIs that we use to measure the performance of IA?

Defining what adds value

IA teams have a number of key stakeholders and it is not unusual to find differences in their preferences around what IA should do to add value, for example:

- Line management – may like it most when they get help and advice from IA on specific departmental concerns they might have;
- Senior Management – may like it most when IA identifies key efficiency opportunities, or obstacles to the delivery of major business projects;
- Audit Committee – may like it most when IA provides independent assurance over key areas of financial control and regulatory risk, or identifies areas of reputational risk that are not being properly addressed.

Thus IA teams should ask themselves how rigorously they are gathering stakeholder views regarding how IA adds value?

Techniques such as Kano (from lean thinking) can be helpful in this regard, since they enable preferences to be distinguished between “dissatisfiers”, “satisfiers” and “delighters”.

When differing views between stakeholders are identified they need to be reconciled appropriately, both between one another and with reference to best practices in IA; otherwise IA teams may find that they are pleasing line management by helping them with minor matters at the cost of not looking at bigger strategic and reputational risk issues.

KPIs– a framework from the IIA

My good colleague Jackie Cain (from the IIA UK) recommends that there should be four key areas of KPIs for an IA team:

- **IA’s coverage** – considering *what* IA is looking at;
- **IA delivery** – considering *how* IA is doing its work and progress on delivering any plan
- **Foundation** – covering areas such IA independence and overall resources and staffing (both numbers and capabilities);
- **Outcomes** – considering the impact IA is having (often expressed in terms of the number of IA recommendations implemented).

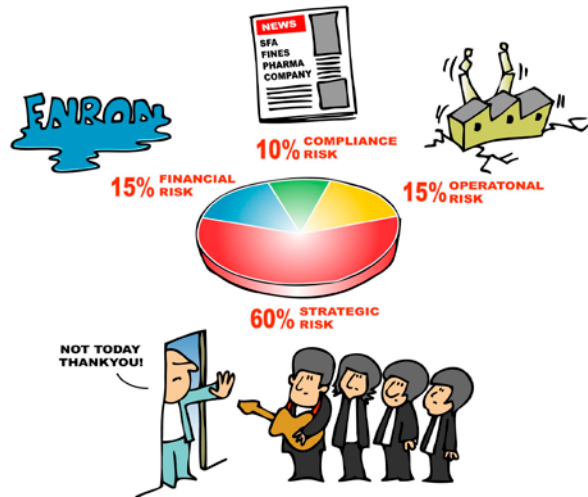
Let us look at each area more closely:

IA coverage

Sometimes KPIs can include the creation of IA’s audit plan and sometimes the percentage coverage of critical financial controls and systems each year.

However, study after study has shown that the most significant sources of value destruction do not arise from financial

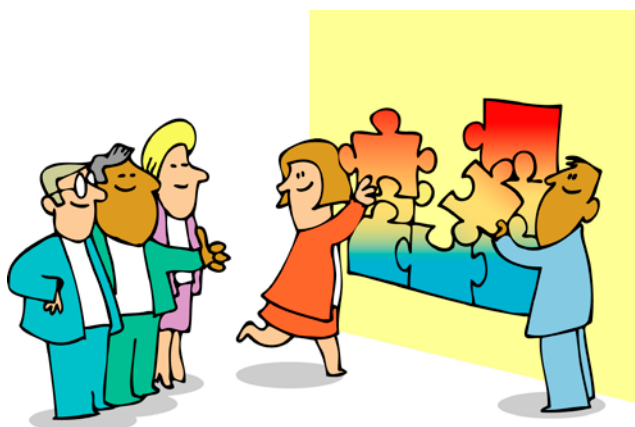
control weaknesses, but rather the poor management of strategic risks. Enron was an exceptional example of what can go wrong in relation to financial controls; and much more often problems come from a poor merger/acquisition, the failure to deliver a major business project, or the inability to manage reputational risk.

Thus in order to encourage the maximum added value from IA, it is increasingly common to see KPIs such as:

- Coverage of key objectives / key risks within the IA plan
- Coverage of key business initiatives (such as change projects etc.)

Furthermore, many IA teams are getting involved in projects to develop assurance maps that can “join up the jigsaw” of all sources of assurance across their organization (i.e. from line management and other compliance functions, not just IA) looking to identify gaps and eliminate unnecessary duplication; and are setting objectives linked to this. For more information on assurance mapping, see IIA guidance 2050-2 on Assurance Mapping, and the IIA UK Internal Audit & Risk Management cover article from April 2011.

IA delivery

KPIs can include metrics such as IA costs (compared to budget); IA staff time on productive activities (e.g. audits), days to deliver an audit, and the time between an audit closing meeting and the issue of a report.

However, the trap many IA teams run into is to have lots of KPIs in this area because data can be collected from the team! Clearly, IA teams need KPIs around delivery, but I would encourage care to be taken around whether these have been prioritized in terms of value in the eyes of key stakeholders, and also whether they are driving the correct behaviours; for example, IA staff rushing to issue a report to meet a KPI on report production, whilst not getting proper business buy-in for the remediation solution.

The use of stakeholder views on what is valued often reveal that it is a few high level KPIs that most interest them, for example: i) ensuring that overall the right number of audits is delivered each quarter; and ii) the number of audits delivered to budget and over budget. These KPIs can then be used to highlight if the delay in delivery of audits is due to IA team issues, or a lack of co-operation from management to provide information on time (a problem area that I regularly work with clients on, and that is not often measured objectively). It can also be helpful to make a distinction when setting KPIs between the targets that might be expected in relation to the delivery of routine audits (e.g. traditional finance and compliance audits, where you would expect things to run smoothly and quickly) and non-routine audits (for example reviews of key business risks / change projects, where there may be more discussion about the correct remediation that is required).

Foundation

Stakeholders are likely to want some comfort that IA is measuring compliance with IIA standards and that IA staff numbers and IA costs are being properly managed. However, taking a stakeholder value perspective can suggest other metrics, which are often of concern to Heads of Audit, for example: i) How IA team headcount and costs compare to a suitable peer group; ii) The number of high potential staff being recruited into IA from inside and outside the organization, iii) The level and location of roles that IA staff get when they move on from a period working for IA.

Outcomes

Common KPIs include the number of IA recommendations made and the number of recommendations implemented. However, this KPI can give the impression that IA is accountable for the implementation of the findings it makes,

when in fact this is a measure of the *management* control culture. Thus if the IA team has this KPI, it is vital to ensure key stakeholders appreciate this is a metric that probably says a lot more about the organizational culture than the IA team performance. Another common IA KPI is the amount of cost savings or efficiencies identified by IA. Whilst this may be a KPI of interest to management, it may not be helpful when IA needs to do pure assurance work, where IA may need to suggest that *additional resources* are needed to improve control/compliance or head-off a major reputational issue!

Concluding remarks

It seems appropriate to conclude on three final areas that one of my former Audit Committee Chairs used to say to me were key indicators of an effective IA team:

- Evidence that the IA team was interacting regularly with senior leaders outside of formal meetings;
- Evidence that IA work was leading to business level policy and process improvements (not just detailed control remediation actions);
- Evidence that trends, as well as new and emerging risks, were being drawn to the attention of senior management and the audit committee

KPIs for these areas (and a number of the others outlined earlier) may involve a degree of subjectivity, but they highlight the importance of making sure that in addition to quantitative KPIs (such as numbers of audit reports issued), there are also qualitative KPIs - since often it is these KPIs that reflect what really matters to key stakeholders.

Furthermore, adopting a higher level approach to IA KPI should enable a less time-consuming data collection and analysis process within the IA team - usually most welcome to most IA team members, who would rather be getting on with audits!

Kursusanmeldelse: "Top Twenty Critical Security Controls" - Implementering og revision ... i dybden

*Af Senior IT Audit Manager
Morten Vendelbo, Saxo Bank*

"Tak til SANS Institute og James Talara for et spændende, underholdende og fagligt relevant kursus" – så kort kunne det skrives, men dette kursus fortjener bestemt en mere uddybende omtale.

Det er min erfaring igennem årene, at kursusudbuddet for it-revisorer ikke hvert år er lige nyskabende, og det er til tider udfordrende at finde relevante kurser til at vedligeholde og supplere sin eksisterende faglige viden. Heldigvis dukker der engang imellem spændende muligheder op for at opnå nye vinkler på tilgangen til it-revision, og denne kursusannonce omhandler det seneste eksempel jeg har oplevet.

I september måned 2011 afholdte SANS Institute endnu en gang deres omfattende Network Security kursus uge, og denne gang på Caesars Palace, Las Vegas, NV. SANS Institute er generelt anerkendt – også herhjemme – for et højt kompetenceniveau inden for informations- /it-sikkerhed og ikke mindst for deres dybdegående tekniske tilgang til deres kurser. Dette understreges af, at på kursuslisten fandtes f.eks. "Metasploit Kung Fu for Enterprise Pen Testing" og "Secure Coding in Java/JEE: Developing Defensible Applications".

Spørgsmålet var så om SANS Institute, som står for Sys-Admin, Audit, Network og Security (læs mere om SANS på www.sans.org), faktisk kunne tilbyde kurser til it-revisorer, der ikke nødvendigvis har en teknisk systemadministratorbaggrund, som f.eks. undertegnede. Ved gennemgangen af kursuslisten viste det sig, at SANS udbyder et 5 dages kursus med den interessante titel: "Implementing & Auditing the 20 Critical Security Controls – In-Depth".

I første omgang fænger ordet "Auditing" selvfølgelig, men efter nærmere studie af kursusindholdet var det faktisk kombinationen af implementering og revision, som syntes rigtig interessant. At opnå en dybere praktisk indgang til mulighederne for, hvordan kontroller kan designes og implementeres på et teknisk niveau, kunne jo give it-revisor mulighed for at blive endnu bedre til både at revidere i det it-tekniske landskab og samtidig kunne give anbefalinger med praktiske tekniske muligheder for implementering!

Efter mange år som både afsender og modtager af it-revisionsanbefalinger, tør jeg godt sige, at det ikke er ukendt, at revisionsanbefalinger i visse tilfælde kan være af så generel karakter, at de efterlader it-organisationen med betydelige hovedbrud, omkring både hvad der egentlig menes og, hvordan problemstillingen kan løses.

Kurset løb over 5 dage og forekom ud fra beskrivelsen forholdsvist intensivt, hvorfor vi vurderede, at der var rigeligt stof til to it-revisorer, så min kollega Martin Christensen og jeg bookede det nødvendige.

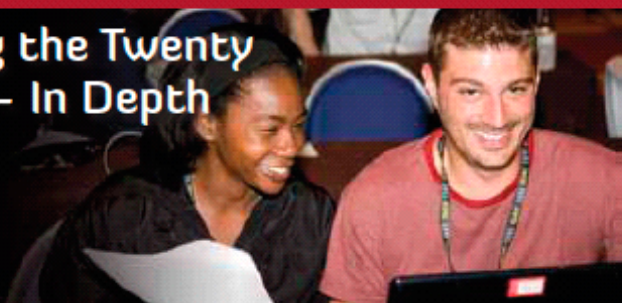
Kursusstedet

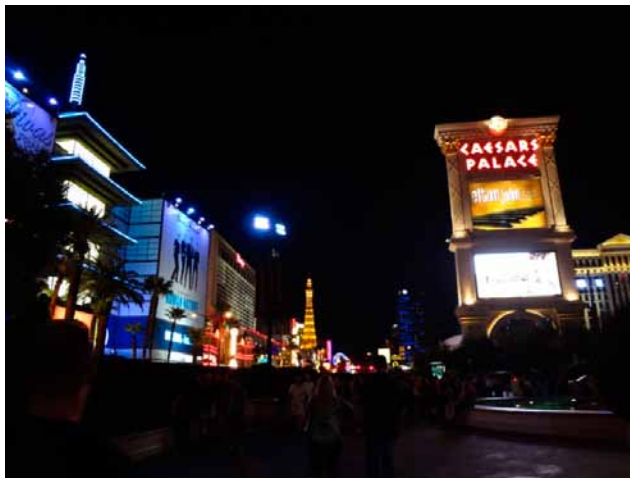
Den opmærksomme læser har muligvis noteret sig, at kurset foregik i Las Vegas, men lad mig pointere, at det naturligvis ingen indflydelse havde på beslutningsprocessen for valg af kurset. Men for lige kort at vende lokaliteterne, så kan det ikke nægtes at vejret, hotellet inkl. conferenceområdet og

Security 566

Implementing and Auditing the Twenty Critical Security Controls - In Depth

Five-Day Program • 30 CPE/CMU Credits
Mon, Sept 19 - Fri, Sept 23 • 9:00am - 5:00pm
Laptop Required
Instructor: James Talara

poolen, maden, underholdningen og shopping-mulighederne var i top, men samtidig er vi begge enige om, at vi godt kunne have undværet de 9 timers tidsforskel.

Velankommet til hotellet omkring lørdag midnat og efter lidt sightseeing søndag var det tid til check-in til selve kurset mandag morgen. Har man ikke været af sted på et SANS kursus tidligere, så bliver man en lille smule imponeret over deres organisatoriske evner. Hele SANS Network Security kursusugen havde ca. 1.300 deltagere fordelt på over 40 individuelle kurser. Da vi, selvfølgelig ligesom de fleste andre, foretog check-in kort tid før kursusstart, blev vi blot mødt i check-in området af et effektivt ”apparat” med 10 – 15 check-in linjer og efter ca. 10 minutter var vi forsynet med navneskilte, informationsmateriale, det omfattende undervisningsmateriale og alle nødvendige instruktioner – perfekt. Konferenceområdet på Caesars Palace er i øvrigt enormt, som at være i en lufthavn, og som SANS skriver i informationsmateriale – det kan tage op til 15 minutter at gå fra hotelværelset på Caesars til kursuslokalet.

Kurset, instruktøren og de 20 kontroller

Med alle disse forberedelser var det med store forventninger, at vi endelig kom i gang. Og jeg kan lige så godt sige det med det samme – kurset var virkelig interessant, relevant og inspirerende, hvilket selvfølgelig tilskrives emnerne (de 20 kontroller) men ikke mindst instruktøren, James Tarala, som var en stor oplevelse – ene mand i 5 dage men med indlevelse, åbenhed, humor, masser af praktisk erfaring og relevante cases formåede han at have os i hans hule hånd alle 5 dage – selv med heftig jetlag døde man ikke hen. Og i ugens løb blev det faglige indhold også leveret i en fin balance mellem det tekniske og revisionsmæssige. James Tarala er fra Enclave Security og har undervist for SANS i de seneste 10 år. Ud

over en it-/informationssikkerhedsmæssig baggrund har han også revisionserfaring, hvorved han (heldigvis) kunne bygge bro mellem teknik og revision. Jeg kan blot tilføje, at hvis I nogensinde får muligheden for at deltage i et kursus med James, så gør det!

Selve kurset tager udgangspunkt i 20 kontroller, som egentlig er kontrolområder, og som på nuværende tidspunkt er defineret som de 20 mest kritiske til beskyttelse af systemer og netværk mod angreb. Undervisningsmateriale, der består af 5 tykke bind – ét til hver dag, er baseret på en ”Consensus Audit Guideline”¹ (CAG). CAG’en beskriver både baggrunden for etableringen af kontroller inden for de 20 kontrolområder samt giver en detaljeret gennemgang af forslag til implementering og revision af hver kontrol. Ordet konsensus er i denne sammenhæng rigtig interessant, da filosofien bag udvælgelsen af de 20 kontrolområder er, at de skal være baseret på aktuelle og reelle sikkerhedstrusler og -hændelser. Dette forudsætter, at de personer/organisationer, der medvirker, skal være i kontakt med ”virkeligheden”, så kontrollerne ikke er baseret på en omgang tankespind. I materialet gør SANS en del ud af dette, og det pointeres, at det som gør CAG’en værdifuld er, at den er baseret på viden om reelle angreb og definerer kontroller, som ville have forhindret disse angrebs succes. Referencelisten for konsensusarbejdet er både imponerende og relevant samt domineret af amerikanske organisationer med tre-bogstavforkortelser suppleret af civile sikkerhedsspecialister. CAG’en er nu ude i sin tredje version, og det er SANS’ målsætning, at den løbende skal holdes aktuel.

Og nu til kontrolområderne. Det skal nævnes, at områderne ikke er prioriteret i forhold til hinanden – de er alle vigtige. Listen udgøres af følgende:

1. Inventory of authorized and unauthorized devices
2. Inventory of authorized and unauthorized software
3. Secure configuration for hardware and software on laptops, workstations and servers
4. Secure configuration of network devices, such as firewalls, routers and switches
5. Boundary defense
6. Maintenance and analysis of security audit logs
7. Application software security
8. Controlled use of administrative privileges
9. Controlled access based on need to know
10. Continuous vulnerability assessment and remediation

¹ Findes frit tilgængelig på www.sans.org

11. Account monitoring and control
12. Malware defenses
13. Limitation and control of network ports, protocols and services
14. Wireless device control
15. Data loss prevention
16. Secure network engineering
17. Penetration tests and red team exercises
18. Incident response capability
19. Data recovery capability
20. Security skills assessment and training to fill gaps.

Mange vil kunne nikke genkendende til disse emner, og det er interessant at se, hvor bredt SANS faktisk rammer og ikke kun fokuserer på f.eks. konfiguration af netværksudstyr eller implementering af forskellige sikkerheds-”bokse”. Jeg finder derfor listen yderst relevant, men som sådan ikke egentlig nyskabende. Det er faktisk i min optik mere, at SANS via konsensusarbejdet bekræfter, at det p.t. er disse, som reelt er de vigtigste i forhold til truslen for angreb, der overordnet set gør listen yderligere værdiskabende. Mangler der så nogle – tjaa, men uanset så gør SANS en del ud af, at listen ikke er statisk, og SANS anerkender endvidere selv, at disse områder, som primært er teknisk funderet, naturligvis ikke kan stå alene².

I løbet af de 5 kursusdage blev eksempler på kontrollers implementering og revision heraf grundigt behandlet. Grundlæggende er SANS filosofi, at kontrollerne i videst muligt omfang kan og bør automatiseres, hvilket især gælder inden for områderne 1-15, mens områderne 16-20 ikke kan fuldt ud automatiseres. Og hvis kontrollerne inden for områderne kan automatiseres, så kan revisionen heraf også.

SANS har en forfriskende indgangsvinkel til, hvordan kontrollerne kan revideres – de fokuserer meget på en ”bottom-up” metode med fokus på først at verificere, at en teknisk kontrol virker og derefter implementere en metode til at automatisere revisionen af kontrollen.

2 “Outside of the technical realm, a comprehensive security program should also take into account many other areas of security, including overall policy, organizational structure, personnel issues (e.g., background checks, etc.), and physical security. To help maintain focus, the controls in this document do not deal with these important but nontechnical, aspects of information security. Organizations should build a comprehensive approach to these other aspects of security as well, but overall policy, organization, personnel, and physical security are outside of the scope of this document”.

Så længe disse test viser, at kontrollen virker, foretages ikke yderligere revision – vi har selv skabt bevis for, at kontrollen er effektiv uanset, om der i øvrigt er beskrevne procedurer og kontrolbevis i organisationen eller ej.

Så SANS pointe er, at hvis man nu også automatiserer revisors test af kontrollerne, så kan de køre kontinuerligt eller afvikles regelmæssigt og dermed give os overbevisning i revisionsperioden, uden revisor i øvrigt skal bruge ressourcer på at lede efter dokumentation herfor i organisationen. Nogen vil sige, at dette bringer os meget tæt på grænsen mellem at udføre og revidere kontroller, men i min optik er denne approach en mulighed, som kan overvejes af revisorer for at blive mere præcise i rapporteringen af kontrolsvagheder og ikke mindst ved anbefalinger af udbedringer. En oplagt mulighed for at være værdiskabende.

Hvis en test imidlertid fejler (altså hvis der identificeres et reelt svigt i kontrollen), så anbefaler SANS, at revisor undersøger, hvorfor kontrollen har svigtet, og hvordan dette kunne opstå – hvilket typisk kan skyldes mangler i politikker, procedurer, change management o.lign. Men altså først i denne situation tages der fat på disse elementer i det interne kontrolmiljø – en interessant approach.

I nogle virksomheder – bl.a. i den finansielle sektor i Danmark – kommer vi dog ikke uden om også at se på dokumentationssiden af virksomhedens kontrolbeskrivelser og kontrolbevis, men man kan jo tænke over, hvor det stærkeste bevis egentlig ligger.

På kurset blev selve værktøjsunderstøttelsen til udførelsen af automatiserede revisionstest for de første 15 områder gennemgået i betydelige detaljer – til stor inspiration og morsskab - og til tider med brug af værktøjer, som fik hårene til at rejse sig på selv garvede revisorer. De værktøjer, som vi fik gennemgået, var i visse tilfælde temmelig lig med de værktøjer, som vores sikkerhedsafdelinger prøver at holde ude af netværket, så man skal selvfølgelig ikke ukritisk og uden godkendelse kaste sig ud i brug af disse værktøjer. Vi fik i udpakket stand ca. 12 gb værktøjer med hjem med både kendte som tvivlsomme navne som backtrack, gsecdump, Wireshark, Nipper, John the Ripper m.fl. (og vores pc til formålet må overhovedet ikke komme i nærheden af vores netværk igen!). James Tarala har faktisk en uofficiel liste med over 500 tools, som er krydsrefereret til de 20 kontrolområder til inspiration. Værktøjerne er en blanding af kommercielle og anerkendte tools samt deciderede hacker-tools og brugerudviklede scripts.

Var det turen og prisen værd?

Som indledningsvist sagt – helt bestemt. Det var rigtig sundt at få traditionerne rystet en gang eller ti. Vi har fået ny og praktisk inspiration til både it-revisionen, samt til hvordan vi kan give vores anbefalinger en praktisk vinkel omkring, hvordan it-kontroller kan automatiseres. Nu forestår udfordringerne så primært med at få indarbejdet tankegangen i vores revisioner og ikke mindst med at få lov til at anvende sådanne værktøjer internt. Vores tilgang hertil er et samarbejde med bl.a. IT og IT-sikkerhed og se på hvilke værktøjer, der allerede anvendes i huset og starte med at se på, hvad vi kan få ud af dem.

Erhvervsstyrelsen informerer:

Januar 2012

Indsendelse af årsrapporter bliver digital

Årsrapporter, der aflægges efter årsregnskabsloven, skal i de kommende år digitaliseres for at sikre øget service og effektivisering. Fuldt implementeret kan informationerne bruges i hele den digitale fødekæde og vil på sigt gavne både indberettere og brugere af regnskaber.

Den offentlige sektor er i fuld gang med at blive digitaliseret. Målet er bl.a. øget service og effektivisering. Som led i den plan skal indsendelsen af årsrapporter, som aflægges efter årsregnskabsloven, i fremtiden ske digitalt. Det bliver et lovkrav for regnskabsklasse B allerede for regnskabsår med balancedato den 31. januar 2012 og efterfølgende for de øvrige regnskabsklasser. Digital indberetning af årsrapporten er allerede nu en mulighed.

Frister for digital indberetning af årsrapporter

”Vi har gjort, hvad vi kunne for at indføre digitaliseringen stille og roligt – i logiske skridt. Vi starter med de mindste virksomheder i regnskabsklasse B og derefter C. Til sidst kommer turen til regnskabsklasse D med de største selskaber og de mest komplicerede regnskabsforhold,” fortæller kon-torchef i Erhvervsstyrelsen Janne Wesch Lorentzen.

Obligatorisk digital indberetning af årsrapporter for årsrapporter med balancedato og dermed indsendelsesfrist:

Virksomheder i regnskabsklasse B: 31. januar 2012 eller senere, dvs. indsendelsesfrist 30. juni 2012 eller senere.

Virksomheder i regnskabsklasse C: **tidligst** 31. juli 2012, dvs. indsendelsesfrist 31. december 2012.

Virksomheder i regnskabsklasse D: **tidligst** 31. august 2013, dvs. indsendelsesfrist 31. december 2013.

Digitalt format

Der stilles ikke ændrede krav til indholdet af regnskabet. Det handler alene om et nyt format. For at regnskaberne kan læses digitalt, skal de foreligge i et såkaldt XBRL-format,

som er en standard for udveksling af finansiel information, der bl.a. anvendes i USA og England.

”XBRL er en standard, der sikrer, at al forretningsmæssig rapportering kan digitaliseres så hver stykke information kan bruges i hele den digitale fødekæde -lige fra virksomhedens bogholderi og ud til alle brugerne. Det giver mange fordele, blandt andet gennemsigtighed – både for virksomheder og myndigheder” siger chefkonsulent i Erhvervsstyrelsen Niels-Peter Rønmos.

**Der er 2 muligheder for at indberette årsrapporten digitalt.
Løsningerne findes på virk.dk:**

Regnskab Basis

'Regnskab Basis' retter sig mod mindre virksomheder med enkle regnskaber. Med 'Regnskab Basis' er det er muligt at danne en digital årsrapport ud fra virksomhedens eksisterende tal og uden brug af særligt XBRL-parat software. Denne løsning kan kun benyttes af virksomheder i regnskabsklasse B.

Regnskab Special

Den anden mulighed er 'Regnskab Special', hvor man kan indberette den godkendte årsrapport i XBRL. dette format uploades så til Erhvervsstyrelsens server, når regnskabet afleveres.

Hvis man vælger Regnskab Special, skal man have årsrapporten til rådighed i både XBRL-og PDF-format, hvilket kræver, at man har adgang til det fornødne IT-software.

Yderligere information findes på – www.eogs.dk.

Nye medlemmer i IIA fra 1.12.2011 – 1.04.2012

A.P. Møller

Kay Chen

Danske Bank

Søren Skov Sørensen

Maibritt Skovmand Løvsbjerg

Deloitte

Tenna Hauge Jørgensen

Thomas Nordestgaard Sørensen

Den Jyske Sparekasse

Susanne Harbo Jensen

Kuwait Petroleum Danmark

Frederik Penderup Knudsen

Nykredit

Clara Dyhrberg

Mikkel Varlen

Viggo Jollmann

PwC

Judith Canning

Saxo Bank

Anne Mui Lee Andersen

Kamil Socinski

SKAT

Johan Renaberg

Anette Frøsig

Skjern Bank

Brian Blavnsfeldt

”Bagsmækken”

Oplysninger om Foreningen af Interne Revisorer

Foreningens adresse:

Nykredit A/S
Foreningen af Interne Revisorer (IIA)
Revisionschef Claus Okholm
Intern revision
Kalvebod Brygge 47
1560 København V

CVR nr. 73954215

Foreningen af Interne Revisorers bestyrelse har følgende sammensætning:

Formand

Revisionschef Claus Okholm,
Nykredit
☎ 44 55 93 02
e-mail: co@nykredit.dk

Næstformand

Revisionschef Jens Peter Thomassen
Danske Bank
☎ 42 12 77 01
e-mail: Jens.Peter.Thomassen@danskebank.dk

Kasserer

Revisionschef Peter Jochimsen,
ATP
☎ 48 20 37 28
e-mail: pjo@atp.dk

Sekretær

Revisionschef Ole Kirkbak,
Sydbank
☎ 74 36 31 00
e-mail: ole.kirkbak@sydbank.dk

Bestyrelsesmedlemmer

Corporate Vice President Kurt Hungeberg,
Novo Nordisk A/S
☎ 44 42 57 87
e-mail: kuhu@novonordisk.com

Professor Lars Kiertzner,
CBS (Copenhagen Business School)
☎ 38 15 23 48
e-mail: lk.acc@cbs.dk

Senior Audit Manager, CIA,
Afdelingsdirektør Anette Kauffmann Laursen,
Nordea

☎ 33 33 41 33
e-mail: anette.laursen@nordea.com

Koncernrevisionschef Pia Sønderlund Nielsen,
Finansministeriet

☎ 33 92 26 77
e-mail: pnn@fm.dk

Regional Chief Auditor Dorthe Tolborg
Codan

☎ 33 55 34 59
e-mail: dtg@codan.dk

Koncernrevisionschef Poul-Erik Winther,
Alm. Brand

☎ 45 47 78 97
e-mail: abrpwe@almbrand.dk

Indmeldelse i foreningen

Indmeldelse i foreningen foretages på: www.iiia.dk eller

Dorte Dreieø

☎ 44 55 93 07
e-mail: ddh@nykredit.dk

Jobannoncer

Jobannoncer for medlemmer kan bringes på foreningens hjemmeside og/eller i INFO.

Annoncer bringes kun i INFO, såfremt der er plads hertil. Annonceudkast sendes til redaktionens adresse jf. side 1.

Eksamen

Nærmere oplysninger om CIA-, CGAP-, CCSA- og CFSA-eksamen kan fås på IIA's internationale hjemmeside: www.theiia.org eller ved kontakt til:

Anette Kauffmann Laursen,
☎ 33 33 41 33
e-mail: anette.laursen@nordea.com

